

Utgitt
av NORAD

april
99

KENYA:

Såpe med lyttersuksess

Millioner av kenyanske radiolyttere følger hver uke såpe-serien «Tembea na Majire». Produsent David Campbells idé er å formidle utviklingsbudskap i dramatisert form.

side 24

TANZANIA:

Oppdrettsanlegg for reker truer mangroveområde

NORAD har havnet midt oppi en av tidenes mest intense miljøstrider i Tanzania. Mens NORAD støtter bærekraftig forvaltning av de rike mangroveskogene ved Rufiji-deltaet, har en irsk investor fått tillatelse til å plassere et 10.000 hektar stort oppdrettsanlegg for kjempereker. Et slikt anlegg vil trolig gi store skader på miljøet.

side 12 og 13

bistandsaktuelt

fagblad om utviklingssamarbeid · nr.3 · 1999

Presse under press

Journalister utsatt for sensur, arrestasjon og tortur

■ Samtidig som Norge støtter tiltak for å fremme presse- og ytringsfrihet i flere samarbeidsland, går enkelte land hardt til verks

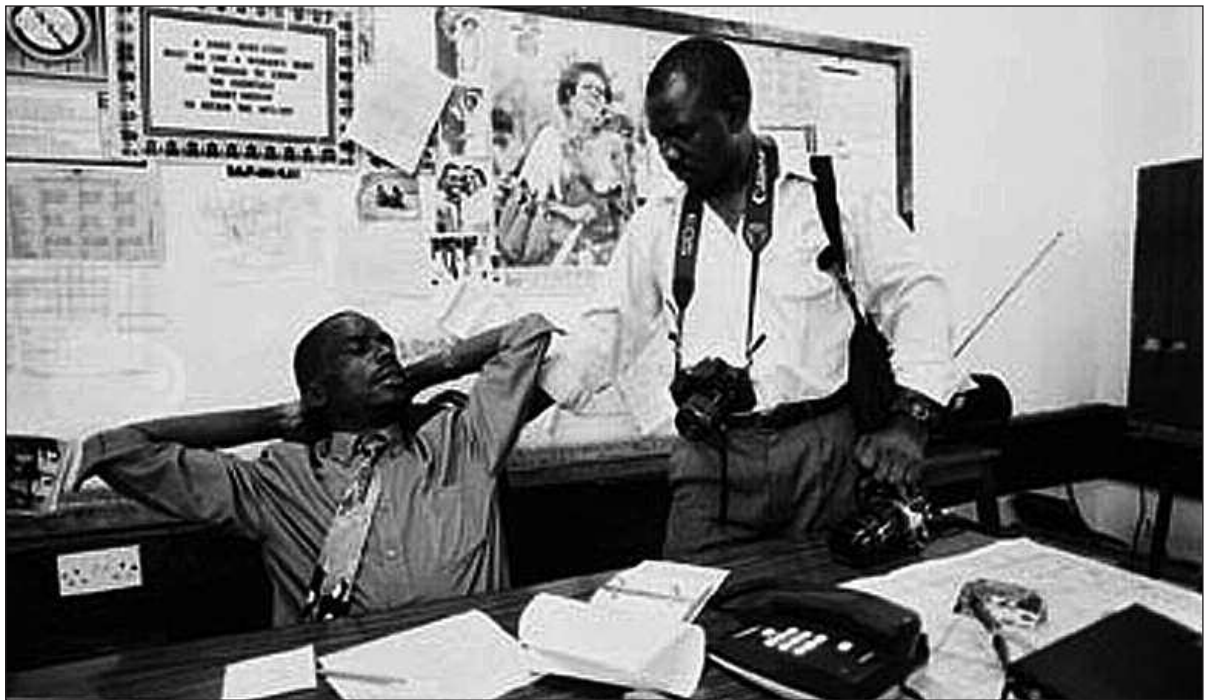

FOTO: ERIK LAEMOEN

mot uavhengig presse. I Zambia pågår det nå en rettssak mot landets fremste uavhengige dagsavis, «The Post».

■ Til sammen 11 journalister er tiltalt for spionasje. I Zimbabwe hevder journalister å ha blitt torturert av politiet. side 6 og 7

Verdensbankens president James Wolfensohn.

Verdensbanken vil samordne på landnivå
side 11

EU-nødhjelp i svindel-skandale
side 9

DEBATT: Svar til to general-sekretærer
side 21

FOTO: SCANPIX

Ingen planla for «worst case» i Kosovo

FNs høykommisær for flyktninger og vestlige lands myndigheter får kritikk fra hjelpeorganisasjoner og forskere for å ha unngått å planlegge for et «worst case»-scenario i forbindelse med Kosovo-krigen.

– UNHCR har rett og slett ikke gjort jobben sin når det gjelder katastrofen på Balkan. Det har manglet både på forhåndsanalyser og skikkelig planlegging, sier Halle Jørn Hanssen i Norsk Folkehjelp.

For fjerde gang på 90-tallet står verden overfor en gigantisk krigs- og flyktningkatastrofe som har utviklet seg med dramatisk hurtighet.

side 4 og 5

A-post

RETURADRESSE: Bistandsaktuelt,
boks 8034 Dep., 0030 Oslo.

Opphev fredningen av bistand!

AV LARS ØDEGÅRD, STYRELEDER
I FUNKSJONSHEMMEDES BISTANDS-
STIFTELSE

DEBATT

TOR ELDEN I REDD BARNA tar opp viktige spørsmål i debatten om norsk bistand i marsutgaven av Bistandsaktuelt. Men det er viktigere årsaker til at bistanden ikke fungerer godt nok enn at marxistene fra 1970- og 1980-tallet har ødelagt. Marxistene er i hvert fall på vei ut i 1999, mens fredningen og manglende politisk interesse for innholdet i norsk bistand godt kan fortsette inn i det neste tusenåret.

Norsk bistand er i miskreditt. Det er for det meste kritikk og negative oppslag som kommer fram i media. Dette er kanskje unyansert og lite konstruktivt, men svært mye er sant og til dels et resultat av den måten norsk bistand har blitt drevet. Kritikken har rammet NORAD hardere enn de norske frivillige organisasjonene.

Den fordomsfrie og konstruktive kritikken som Elden etterlyser har ikke kommet - av to viktige grunner. For det første har de politiske partiene og miljøene ikke sett det som rett eller viktig å ta opp kritikkverdige forhold i norsk bistand. For det andre har vi som har deltatt ligget lavt i terrenget og levd godt på økte bevilgninger. Størrelsen på statlige bevilgninger er fremdeles målestokken på norsk solidaritet. Hadde 10 eller 12 milliarder kroner hvert år blitt brukt på utvikling i Norge, ville en slik politisk fredning ikke vært mulig - noe som i det lange løp hadde vært en fordel. Denne overdrevne og negative politiske fredningen av norsk bistand har hemmet kritikk og utvikling av bistanden.

I MANGE ÅR har volumet på bistanden gjennom norske frivillige organisasjoner økt sterkt. I dag er norske organisasjoner finansielt avhengig av offentlige midler. Innsamlede midler har liten betydning både innen bistand og nødhjelp.

Denne avhengigheten har trolig hatt to viktige politiske konsekvenser: Fordi bistand er storbutikk, er det viktig å oppføre seg slik at offentlige myndigheter ser seg tjent med å kanalisere stadig flere penger gjennom et utvalg av norske frivillige organisasjoner. For det andre gjør den finansielle avhengigheten av det offentlige at dagsorden i minkende grad blir satt i organisasjonenes styrer. Bistand og nødhjelp gjennom norske frivillige organisasjoner skiller seg i sjelden grad fra den statlige bistanden. Frivillige organisasjoner er blitt mindre ideologiske, de har i stedet god tatt å bli mer og mer finansielt avhengig. Til og med arbeids- og lønnsvilkår er omtrent de samme som i NORAD.

VI I ORGANISASJONENE skaper dessverre få nye tanker og alternativ i forhold til problemene og utfordringene. Det er faktisk slik at de siste fem årene har det meste av nytt tankegodt og innspill kommet på initiativ fra NORAD. Debatten om offentlig og privat bistand har vært mer en bortforklaring enn en klar gjøring.

Det er en gjensidig interesse i at en del av spørsmålene skal ha klare svar. Særlig er det stor aksept for å framstille norske organisasjoner som mer selvstendige og «herrer i eget hus» enn det er grunnlag for. Det bør være interessant å finne svar på spørsmålene, som for eksempel: Hva mener vi om konsekvensene av at de frivillige norske organisasjonene i økende grad er finansielt

Det selvbevisste Eritrea bør ikke nødvendigvis kritiseres for å ville redusere antallet internasjonale frivillige organisasjoner i landet, mener artikkelforfatteren.

FOTO: JEAN-MARC BOUJU, AP/SCANPIX

avhengige? Hva er det frivillige norske organisasjoner gjør bedre enn andre aktører? Og ikke minst: Hva hindrer oss i å ha en frisk debatt om framtida, i og med at vi alle sitter på så mange eksempler på det som gikk galt? Hva skal vi lære av?

VI SKAL IHVERTFALL IKKE lære på den måten Tor Elden legger opp til: Elden henviser til egne norske erfaringer fra 1950-tallet for å eksemplifisere den rollen han mener det sivile samfunnet skal ha i bistanden. Det er begrenset nytte vi kan ha av disse erfaringene i dagens Afrika. Av mange grunner er det ikke realistisk eller ønskelig å legge opp til at Afrika skal gå gjennom de samme utviklingsstegene Norge har vært gjennom. Afrikanere lever i en helt annen kulturell, politisk og økonomisk sammenheng. I stedet må vi vurdere utvikling og det sivile samfunn ut fra konkrete erfaringer og kunnskap i det enkelte land.

La oss ta Uganda som et eksempel. Etter en blodig borgerkrig i nesten tjue år startet et omfattende oppryddingsarbeid i siste halvdel av 1980-årene. I denne situasjonen var statens rolle avgjørende. Den var et av de få uttrykkene for fellesskapet, den var et av de få instrumentene for å hindre videre borgerkrig etter etniske skillelinjer. Bare staten kunne legge opp til en langsiktig nasjonal utviklingspolitikk. I denne tida stod alt på spill. Denne virkeligheten burde ha vært rammevilkår for all bistand til Uganda på denne tida, men var det ikke.

MOSAMBIK ble i samme tidsrom overstrømmet av frivillige hjelpeorganisasjoner fra alle land. Disse overkjørte og utarmet et svært svakt offentlig byråkrati. Vi var der stort sett fordi Mosambik var «på moten». Det var lett å få offentlig finansiell støtte. I alle fattige land vi invaderer med offentlig og privat bistand roper vi alle samtidig på behovet for samordning og planlegging. I noen tilfeller ville det beste vært at mange av de internasjonale frivillige organisasjonene hadde reist hjem igjen, selv om alle hadde gode humanistiske

”

Den overdrevne og negative politiske fredningen av norsk bistand har hemmet kritikk og utvikling.

grunner for å være der. I mange nødhjelpssituasjoner kan iveren etter å være i rampelyset være enda større.

I fjor sendte Eritrea de fleste frivillige organisasjonene ut av landet. Kritikken fra vestlig hold var forutsigbar: Eritrea ble framstilt som lite takknemlig, som udemokratisk, som et land mot utvikling av det sivile samfunn, mot menneskerettigheter og alt annet godt. Bildet er mer sammensatt - det kan være riktig av et land å redusere inntaket av internasjonale frivillige organisasjoner.

DEN POLITISKE SITUASJONEN i Palestina etter fredsavtalen var på mange vis helt motsatt i forhold til de fleste utviklingsland. Tretti år med okkupasjon uten legitime palestinske myndigheter hadde utviklet en svært sterk, demokratisk og vital privat sektor. Inn i dette kom en massiv offentlig bistand, der fokuset var på å smøre og etter hvert gi liv til en mer og mer stivnet fredsprosess. De politiske aktørene la så mye vekt på å støtte opp under Arafat og Palestine National Authority (PNA) at det eksisterende sivile samfunn fikk mange skudd for baugen.

Som frivillige organisasjoner og som et alternativ til statlig bistand burde vi ha markert oss med andre måter å se og gjøre tingene på. Vi skulle krevd at man benyttet seg av de erfaringene som var akkumulert i det sivile palestinske samfunnet før PNA kom på banen. Det er vi som påstår at vi representerer grasrota og det sivile samfunnet.

I DAG ER DEBATTEN for mye i hendene på dem som vil bistanden til livs. Jeg tror at det vil fortsette slik, om vi ikke tar dristigere initiativ enn til nå.

Da må vi blant annet finne svar på følgende: Hva skal rollen til norske frivillige organisasjoner være i tida framover? Hva er kravene til oss som forvaltere av, i hovedsak, andres penger? Hva er sammenhengen mellom støtten til det offentlige og til det sivile samfunn i mottakerlandene - og hva er prinsippene vi skal arbeide etter i tida framover?

Lars Ødegård er styreleder i Funksjonshemmedes bistandsstiftelse.

bistands
aktuelt
Fagblad om utviklingssamarbeid
nr. 3/99 - 2. årgang

Ansvarlig redaktør:
Raymond Johansen

Redaktør:
Gunnar Zachrisen

E-mail:
gunnar.zachrisen@norad.no

Journalister:
Bibiana Dahle Piene
Odd Iglebæk

Redaksjonsråd:
Karen Brit Feldberg,
Høgskolen i Oslo,
Ellen Hansen,
Fellesrådet for Afrika,
John Jones,
Diakonhjemmets
Internasjonale Senter,
Bjørn Johannessen,
underdirektør NORAD

Postadresse:
Boks 8034 Dep.,
0030 Oslo

Kontoradresse:
Tollbugt. 31, Oslo

Telefon sentralbord:
22 31 44 00

Telefon redaksjon:
22 31 46 47/
22 31 46 46

Fax: 22 31 44 74

Design / produksjon:
OK grafisk byrå as

Trykk:
Media Øst Trykk AS,
Lillestrøm

Abonnement:
Bistandsaktuelt,
c/o Norsk Fredskorpssamband
Drift A/S, boks 6747
St. Olavs plass, 0130 Oslo.
Telefon: 22 99 46 00.
Fax: 22 99 46 01.

Abonnementet er gratis.

Artikler i Bistandsaktuelt
uttrykker ikke nødvendigvis
et offisielt syn.

ISSN 1501-0201

Redaksjonen avsluttet:
Onsdag 14. april 1999

MÅNEDENS SITAT:

«NORAD-trær sprer frykt.»

Skrekk-scenario i Dagsavisen 23. januar 1999.

Store utfordringer

LEDER

I NORAD pågår det nå en debatt om hvordan man kan få best effekt ut av bistandskronene. Særlig er forholdet mellom staten, markedet og det sivile samfunn satt under lupen. NORAD mener at man i enda sterkere grad må ta utgangspunkt i de behovene som fins i hvert enkelt land.

Det er et faktum at staten på en del områder har blitt svekket i mange av de landene Norge gir bistand til, og dette har ført til at maktbalansen mellom ulike samfunnssektorer har endret seg. Internasjonalt har det vært en sterk vekst i bistanden til den sivile sektor, da særlig gjennom støtten til de frivillige organisasjonene. Det har blant annet medført at staten er blitt tappet for nøkkelpersoner som følge av mer attraktive lønns- og arbeidsbetingelser i organisasjonene. Antagelig har bistanden hatt et for ubevisst forhold til den «fine» og nødvendige balansen mellom sektorene.

Flere har stilt spørsmål ved om bistandsbransjen for ukritisk har omfavnet den frivillige sektor. Ofte skjer denne støtten uten at de ansvarlige myndighetene har noe avgjørende innflytelse på utformingen. Enkelte ganger kan dette være en fordel – men slett ikke alltid. Det er viktig at staten har en legitimitet og støtte i sin egen befolkning. Murens fall og oppløsningen av de tidligere kommunistiske regimene fortalte oss mye om fravær av politisk legitimitet og konsekvensene.

Tildelingen av bistanden gjennom de frivillige organisasjonene baserer seg på deres verdigrunnlag og deres egne prioriteringer. Dette var nok enklere politikk når nivået på denne bistanden var forholdsvis lav, men utvilsomt mer komplisert med det nåværende nivået.

Det er viktig og avgjørende at man tar utgangspunkt i behovene i hvert enkelt land. NORADs rolle må fortsatt være å koordinere og samordne bistanden. Dette skal være bygd på grundige analyser, og det er viktig å ha dialog med alle parter. Styrking av staten, den sivile sektor, og det å bidra til å få et marked er alle viktige nøkkelord.

RJ

Den frie presse

Å være en formidler av informasjon, kritikk og fri meningsbrytning har ofte vært vanskelig i land i den såkalte 3. verden. Sensur, rasjoneering av avisepapir, statsmonopolisering av trykkerivirksomhet, trusler, hets, arrestasjoner, «forsvinninger» og drap har vært blant de oppfinnsomme metoder ulike regimer har benyttet i redsel for det skrevne og eterformidlete ord.

I en del land i Afrika, Asia og Latin-Amerika har pressens situasjon blitt radikalt forbedret de siste par tiårene, men fortsatt er det langt fram før man kan snakke om en reelt fri presse mange steder. Det gjelder både i diktaturer, skinndemokratiske ettpartistater og der ennå uferdige demokratier er etablert. Også i flere norske samarbeidsland arbeider pressen under vanskelige vilkår, for eksempel i land som Etiopia, Zimbabwe og Zambia.

Det er trist å se at det i mange sammenhenger er budbringeren og ikke budskapet som skal angripes. Norske myndigheter har grunn til å følge nøye med i denne utviklingen, både i forhold til å tilkjenne synspunkter og eventuell kritikk generelt og i forhold til innretningen av det løpende bilaterale utviklingssamarbeidet. Støtte til utvikling av frie og uavhengige massemedier må være helt sentralt i en stadig sterkere fokusering på menneskerettigheter, demokrati og åpenhet i offentlig forvaltning.

GZ

Flere har stilt spørsmål ved om bistandsbransjen for ukritisk har omfavnet den frivillige sektor. Ofte skjer denne støtten uten at de ansvarlige myndighetene har noe avgjørende innflytelse på utformingen.

Bygger byråkrat-fabrikk

Gjennom skolering av afrikanske forhandlere mener Helene Bank fra Diakonhjemmets Internasjonale Senter man kan bidra til en mer rettferdig verdenshandel.

FOTO: ODD IGLEBÆK

rett på sak

Hvem:
Helene Bank, rådgiver ved Diakonhjemmets Internasjonale Senter (DIS)

Tema:
SEATINI – Southern and Eastern Africa Trade, Information and Negotiations Initiative

– Hensikten med SEATINI er å skolere de sentrale byråkrattene i de sør- og østafrikanske landene i globale handelspolitiske spørsmål og mekanismer. Det gjelder særlig handels- og finansdepartementene. Vi skal bidra til at disse landene møter bedre forberedt til for eksempel forhandlinger i Verdens Handelsorganisasjon (WTO).

• ODD IGLEBÆK

Det er Helene Bank, rådgiver ved Diakonhjemmets Internasjonale Senter, som sier dette – nylig hjemkommet fra et femdagers seminar i Kampala i mars med 30 deltakere fra 21 land. Bank var en av initiativtakerne til etableringen av det omfattende skolings- og informasjonsprogrammet SEATINI. NORAD er en sentral finansieringskilde. SIDA, UNDP og UNCTAD er andre nøkkelgivere.

Programmet arrangerer seminarer og utgir en nyhetsbulletin som kommer hver fjortende dag.

– Under den kalde krigens tid var forhandlinger om internasjonale handels- og valutaspørsmål relativt enkle. Situasjonen var preget av at det ikke skjedde så store endringer i GATT, i den tidens internasjonale handelsorganisasjon. Det var mer slik at OECD, de vestlige industrilandene, og COMECON, de sosialistiske landene, hver holdt på med sitt. Den tredje verden havnet ofte et sted midt i mellom.

– 1990-årene har betydd store endringer i så måte. Verdensmarkedet er blitt langt større ved at ikke bare tidligere Sovjet og Øst-Europa, men også Kina, er åpnet opp. Enda viktigere, særlig for mindre, fattige land, har det vært at mengden av internasjonale forhandlinger knyttet til handelsbetingelser eller vilkår for bistand, lån og gjeldslette stadig har vokst. Noe som igjen betyr at du må ha stor kapasitet eller kunnskaper for å få innflytelse.

– Og det mangler mange av disse landene?

– De landene som SEATINI arbeider i mangler altså de store «byråkratifabrikkene» som er vanlige i vår del av verden. De har få eller ingen som

kan sitte å produsere innlegg eller å lage forberedende studier. Dermed blir de også lett overkjørt i store internasjonale forhandlinger. La meg gi et eksempel – i 1997 deltok jeg i den norske delegasjonen for konferansen fem år etter Rio. Den fant sted ved FN-hovedkvarteret i New York. Norge hadde tjue personer på plass, mens Uganda bare hadde én. Det var FN-ambassadøren, og han skulle i tillegg følge fire andre konferanser på samme tid!

– Misforholdet gjør seg også gjeldende i forhold til antallet faste delegasjoner eller ambassader ved WTO-hovedkvarteret i Genève. 24 av 25 industriland er representert her, mens det tilsvarende tall for utviklingsland er 65 av 98. De rike land har i gjennomsnitt sju ansatte ved sine delegasjoner, mens tallet for de fattigere land er bare halvparten.

– Men sjøl om kapasiteten ikke er den største har vel fattigere land innflytelse gjennom stemmegivning?

– Avgjørelser i WTO skjer på grunnlag av konsensus og ikke avstemninger, slik som f.eks. i FNs generalforsamling. Dermed må man være på plass hele tiden under forhandlingene for å kunne påvirke. Man kan ikke komme inn siste dag for å stemme.

– Javel, men er det de rike lands ansvar å sørge for at det blir flere og bedre byråkrater fra fattigere land. Er ikke dette først og fremst deres egen oppgave?

– Jo, og slik er det også med SEATINI. Dette er ikke et initiativ fra nord men fra sør. Prosjektet drives av ISGN – International South Group Network, som er et sentralt sør-sør NGO-nettverk med kontorer i Manila, Managua, Ouagadougou og Harare, hvor også hovedkvarteret ligger. Nøkkelperson er Yash Tandon, professor i politisk historie.

– Når det gjelder begrunnelsen for SEATINI-initiativet, så bør man vite at det finnes en serie initiativer med formål å skolere byråkrater i fattige land i å gjennomføre internasjonale vedtak. Samtidig finnes det få eller ingen tilsvarende initiativer når det gjelder deltakernes muligheter til almen skolering og forberedelser. Dette gjelder både for WTO, Verdensbanken, Det internasjonale pengefondet (IMF) eller andre multilaterale organisasjoner som arbeider med handels- og pengespørsmål.

Kritikk mot UNHCR og vestlige land

«Var dårlig forberedt og tok ikke advarsler på alvor»

UNHCRs forberedelser til flyktningstrømmen fra Kosovo blir kritisert av norske hjelpeorganisasjoner, særlig for manglende evne til analyse og koordinering. Forskere kritiserer utenriksmyndighetene for ikke å ta advarslene om en humanitær katastrofe i Kosovo på alvor. Ingen planla ut fra et «worst case» scenario, sier de.

• ODD IGLEBÆK OG BIBIANA DAHLE PIENE

FLYKTNINGER

- Det må være UNHCRs ansvar å løfte fram at det ville ligge en potensiell humanitær katastrofe i kjølvannet av NATOs bombing. Men på dette området har de ikke holdt mål i denne kritiske perioden, sier generalsekretær Halle Jørn Hanssen i Norsk Folkehjelp.

- De frivillige organisasjonene har verken muligheter eller ressurser til å gjøre et slikt analysearbeid sjøl. Vi er derfor klart avhengige av den informasjonen vi får fra UNHCR og FN, framholder Hanssen.

Underrettet. Direktør Dan Smith ved Institutt for fredsforskning (PRIO), har lenge fulgt de forskjellige konfliktene på Balkan.

- Allerede da Dayton-avtalen kom på plass i 1995 kom det kritikk fra flere hold om at Kosovo ikke var en del av avtalen. Siden har vi gang på gang underrettet utenriksmyndigheter og andre om den stadig forverrede situasjonen, uten at dette er blitt fulgt opp. Poenget er ikke at ingen visste hva som kunne komme til å skje, men at ingen gjorde noe i over tre år, fremholder Smith.

”

Dette virker som etterpåklokkskap.

Ingvard Havnen, Utenriksdepartementets pressetalsmann.

- Dette virker som etterpåklokkskap, sier Utenriksdepartementets pressetalsmann Ingvard Havnen.

- Sjølsagt var vi klar over problemet med Kosovo. Saken er at bombingene først ble satt igang etter at alle diplomatiske løsninger var avvist. Vi må heller ikke glemme at på dette tidspunktet hadde serberne alt gjennomført flere massakrer inne i Kosovo. Det vi ikke kunne forutse var mengden av flyktninger og tempoet.

Søkte ikke råd. Espen Barth Eide, leder av FN-programmet ved Norsk utenrikspolitisk institutt (NUPI) avviser påstanden om etterpåklokkskap.

- Kritikken ligger i å kunne forestille seg det verst mulig scenariet, som ligger i en krigsstrategi basert på bombing, og planlegge utfra at det kan skje, sier han, og får støtte hos Ola Metliias, generalsekretær i Flyktningerådet.

- Det er tydelig at de militære taktikerne ikke søkte råd, verken hos humanitære organisasjoner eller akademiske miljøer, sier Metliias.

- At hjelpeorganisasjonene ikke var bedre forberedt kan skyldes at informasjonen de fikk fra sine respektive myndigheter ikke holdt mål, mener Dan Smith. Det kan kanskje forklare hvorfor UNHCR bygde opp forhåndslagre for en mulig flyktningkatastrofe i Beograd.

Planla utfra Rambouillet. - Mitt inntrykk er at planleggingen i forhold til hjelpearbeidet i hovedsak var basert på en tro om at Rambouillet-avtalen skulle oppfylles, sier Norges ambassadør i Geneve, Bjørn Skogmo. Han er den som på vegne av Utenriksdepartementet har lø-

pende kontakt med ledelsen i UNHCR, Røde Kors og andre store hjelpeorganisasjoner med kontor i den sveitsiske byen.

- Det er i en slik sammenheng man må se utplassering av forhåndslagre primært i Beograd. Jeg kjenner ikke detaljene her, men har forstått at det var flere enn UNHCR som valgte en slik strategi.

Dårlig ledelse i Makedonia. En annen kritikk som har vokst fram dreier seg om forholdene i Makedonia. Den danske avisen Politiken skrev 13. april at UNHCRs utsending i landet blir beskyldt å for å være mer en representant for landets myndigheter enn for FN-organisasjonen. Det antydes også at han vil bli forflyttet i løpet av kort tid.

Uformelt bekrefter UNHCR-ansatte overfor Bistandsaktuelt at det har vært spesielle problemer i dette landet.

- Det har vært rot i registrering og i mottak så vel som i overføringer til andre land inklusiv Norge, sier de.

Kunet vært bedre. - Også jeg fikk et klart inntrykk av at arbeidet kunne vært gjort både fastere og mer konstruktivt da jeg nylig var i landet, sier utenlandssjef Magne Barth i Røde Kors. Han mener at medlemstatene i FN nå bør få i gang en dialog med UNHCR for å undersøke hvordan organisasjonen kan fungere best mulig.

- Det er opp til statene selv å sørge for at UNHCR er flinke nok til å håndtere de utfordringene de til enhver tid står overfor.

En kosovoalbansk storfamilie venter utenfor en flyktningleir i Albania.

FOTO: SCANPIX

Kosovo: Fjerde store flyktningkatastrofe på 90-tallet

Kosovo er langt fra første gang på 1990-tallet at hundretusener av mennesker ender opp som krigsflyktninger og internt fordrevne løpet av noen dager. Krigssituasjoner, med store menneskemengder på flukt, har skjedd minst tre ganger tidligere på 1990-tallet.

• ODD IGLEBÆK OG BIBIANA DAHLE PIENE

Den militære situasjonen rundt Gulfkrigen våren 1991 hadde flere sentrale likhetstrekk med det som har skjedd på Balkan denne våren. Muligheten for en invasjon var varslet i god tid på forhånd. Likeens var det klart at den første fasen av krigen i stor grad bestod av bombing mot det som kalles sentrale militære mål.

Det var også klart at krigen ville ha store humanitære konsekvenser. FNs flyktningorganisasjon, UNHCR, hadde tidlig utviklet scenarier som gikk på at opptil 100 000 flyktninger kunne ta seg til et av Iraks naboland over et tidsrom på en måned. Nødhjelpen ble planlagt ut fra dette.

Ingen plan. Akkurat som nå fulgte

Konflikten mellom hutuer og tutsier spredte seg til Rwanda i 1994, og et av historiens største masse-mord var et faktum.

ikke krigen noen ferdig plan. Etter bomberegnet mot Saddam Hussein og hans styrker ble folket i Irak oppfordret av USA til å gjøre opprør. De prøvde seg men tapte raskt, og Husseins styrker gikk massivt inn mot kurderne i nordlige Irak.

På Vesten kom dette svært overraskende, og resultatet var at halvannen million kurdere ble grepet av panikk. De hadde angrepet på landsbyen Halabja fra 1988, da 5000 innbyggere ble gasset ihjel, i friskt minne - en massakre som skjedde uten de store mediaoppslag i verden. På dette tidspunktet var Irak i krig med Iran, og Vestens sympati lå klart hos førstnevnte.

På grensa. Strømmen av kurderne som ville forlate Irak skjedde i løpet av noen få dager i april. Internasjonale tv-stasjoner viste bilder av tusener av mennesker som satt i fjellene mot Tyrkia i nord. Bildene lignet svært på de som i påska ble vist fra grensa til Makedonia.

Tyrkia ville ikke slippe flyktningene inn. Argumentet var som i Makedonia: destabilisering.

Men i motsetning til Makedonia er Tyrkia et stort land, og hadde et stort militærapparat på grensa. Flyktningene ble drevet tilbake.

FNs sikkerhetsråd vedtok å sende en såkalt alliert intervensjonstyrke til Nord-Irak. 10 000 soldater med flystøtte ble satt inn. De irakiske styrker trakk seg raskt tilbake, og siden har området vært en del av det som kalles den nordlige flyforbudssonen i Irak.

Rwanda. I 1993 eksploderte konflikten i Burundi. 100 000 mennesker ble drept, mens 700 000 ble drevet på flukt. Konflikten mellom hutuer og tutsier spredte seg til Rwanda, og i 1994 var et av historiens største massedrap og faktum. Ifølge Rwanda-tribunalet ble 800 000 mennesker massakrert. To millioner flyktet til nabolandene Tanzania, Zaire og Burundi. I tillegg regner man med at minst en million ble internt fordrevet. Alt dette skjedde i løpet av noen få dager og uker. Fjernsynsbildene fra Kigoma i Tanzania og Bujumbura i Burundi viste det som framfor noe har blitt kalt folkeforflytninger av bibelske proporsjoner.

Også denne gang var det mye diskusjon rundt FNs innsats, særlig omkring rollen til de faste medlemmene av sikkerhetsrådet. Viljen til å stille med militære styrker var svært liten også da UNHCR i etterkant ba

om støtte til skille de ansvarlige for massakrene fra vanlige flyktninger. Det ble dermed ikke mulig å få til dette i leirene i Zaire. Hutu-mordere og hutu-flyktninger ble boende sammen, og begge grupper fikk humanitær hjelp fra omverdenen.

Zaire. Høsten 1996 ble det opprør i Zaire, landet som i dag kalles Den demokratiske republikken Kongo (DR Kongo). Opprøret startet i det samme området hvor leirene fylt av hutuer fra Rwanda lå.

Den zairske, tutsi-dominerte opprørsbevegelsen AFDL, ledet av nåværende president Laurent Kabila og støttet av den rwandiske hæren, angrep leirene. På få dager ble flere hundre tusen mennesker drevet innover i Zaires jungler, og ifølge UNHCR forsvant kanskje så mange som ett hundre tusen av disse. Men verden brydde seg lite om det som skjedde. Denne flyktningstrømmen var det ingen tv-kameraer som overvåket.

En FN-rapport offentliggjort i fjor beskylder Kabilas styrker for å stå bak drap på mellom 150.000 og 180.000 flyktninger i perioden fram til mai 1997 da Kabila tok makten. Kabila selv hevder rapporten er «rene fabrikkasjoner og feil».

Tre av fire fordrevet?

• ODD IGLEBÆK

– For Kosovo er situasjonen (per 15. april) at ingen vet noe sikkert om antall, men det finnes anslag på at en halv million albanere har flyktet ut, at antagelig enda flere er internt fordrevne og at mange titusener av serbere har dratt nordover. Disse anslagene synes ikke urimelig. Kanskje har så mye som tre firedeler av Kosovos befolkning måtte forlatte sine hjem, sier Judith Kumin, informasjonssjef ved UNHCRs hovedkvarter i Genève.

Under den over tre år lange krigen om Bosnia ble mer enn to millioner mennesker – omlag femti prosent av landets befolkning – drevet på flukt. Nå, tre år seinere er resultatet at samlet har mindre enn 25 prosent av de fordrevne vendt tilbake til sitt opprinnelige hjem. Av 330 000 kroatisk-serberne som ble fordrevet fra Kroatia i 1991 og 1995, utgjør de tilbakevendte per dags dato noen få tusen.

Slik ser situasjonen for menneskeflyttinger ut for de øvrige deler av det tidligere Jugoslavia, ifølge UNHCR-tall.

Millioner fordrevet. Samlet vil det i så fall si at mellom 3,5 og 4 millioner av det tidligere Jugoslavias befolkning i løpet av et kort tiår er fordrevet fra sine hjem. Da landet gikk i oppløsning i 1991 hadde landet en befolkning på ca. 25 millioner.

– En eventuell tilbakevendning til opprinnelige hjem synes å ligge meget langt fram for større deler av Kosovos befolkning. Det er mange fysiske ting som skal på plass, men viktigst av alt er

hvordan det politiske klimaet vil utvikle seg, fortsetter Kumin.

Hun sier at det foreløpig ikke er noen stor økning i antallet søknader om asyl fra kosovoalbanere til land i Europa utenom Albania og Makedonia. Økningen er på seks-sju prosent.

Vanskelig å komme til Europa. – At tallet ikke er høyere er i og for seg ikke overraskende. Den ene veien ut, gjennom Serbia, som kosovoalbanere lenge har brukt, er som kjent ikke lenger tilgjengelig. Den andre muligheten, å ta seg ut via Italia, er en transport som drives av mafia og med priser deretter. Jeg vil ikke tro at det er særlig sannsynlig at de som har klart å komme seg til Montenegro, Makedonia eller Albania har penger igjen til en slik transport.

Hvilke forberedelser? – Det er blitt hevdet i amerikansk presse at et av de viktigste tiltakene UNHCR gjorde før bombingene var å bygge opp lagre i Beograd?

– Det er riktig at vi sendte forsyninger til Beograd, men dette var ikke et beredskapstiltak i forhold til utviklingen mot bombing. Snarere var det å få inn forsyninger til de 500 000 flyktningene (fra Bosnia og Kroatia) som lenge har vært i Serbia og til de 450 000 som på dette tidspunktet alt var fordrevet internt i Kosovo. Det viktigste vi gjorde av konkrete forberedelser i forhold til den trusselen om å bombe i Serbia og Kosovo var å forberede mulighetene av en flyktningstrøm på opptil 100 000 mennesker til Makedonia og Albania til sammen. I ettertid ser selvsagt også vi at dette tallet var altfor lavt.

Afrika – i skyggen av katastrofen

Mens verdens oppmerksomhet er rettet mot kosovoalbanske flyktninger, lider millioner av flyktninger i andre verdensdeler helt utenfor medias søkelys.

• BIBIANA DAHLE PIENE

– Den humanitære katastrofen i Afrika er, i all sitt mangfold, mange ganger større enn Kosovo. Nå glemmes den totalt av hele verden, sier generalsekretær Halle Jørn Hanssen i Norsk Folkehjelp.

– Dette får store konsekvenser, ikke minst økonomisk og politisk. For eksempel får ikke fredsprosessen i Sudan den oppmerksomheten som nå trengs. Og det kommer helt sikkert til å gå langt mer ressurser til Balkan enn det som er bevilget til nå, sier Hanssen.

Tre ganger mer. Humanitær hjelp fra hele den vestlige verden strømmer nå til kosovoflyktningene i Makedonia og Albania. Flere frykter at krigen i Kosovo vil trekke ressurser fra andre humanitære katastrofer i verden. Til sammen er det mellom 13 og 14 millioner flyktninger i verden i dag, i tillegg til de mellom 17 og 25 millionene internt fordrevne.

I likhet med en rekke andre land var norske myndigheter raske med å åpne pengepungen da flyktningkatastrofen i Kosovo var et faktum.

Til sammen har Norge bevilget 225 millioner kroner bevilget til nødhjelp til de kosovoalbanske flyktningene. Det tilsvarer foreløpig cirka 450 kroner per hode.

I Afrika skal rundt tre millioner flyktninger dele på 450 millioner nødhjelpskroner som er bevilget på årets statsbudsjett.

1 milliard kroner. I tillegg regner myndighetene med å bruke nærmere én milliard kroner på de 6000 kosovoalbanerne som

er ventet til Norge, eller cirka 167 000 kroner per person.

Utenlandssjef i Røde Kors, Magne Barth, tror ikke situasjonen i Kosovo vil føre til en skjevfordeling av norske ressurser. Norske myndigheter er flinke til å frigjøre nye ressurser når katastrofer som dette skjer, påpeker han. Men bildet endrer seg fra en internasjonal synsvinkel.

– Internasjonalt har ressursene til bistand og humanitær hjelp dalt kraftig de siste årene. Det betyr strengere prioriteringer, og dermed kan man ikke utelukke at hjelpen til Kosovo vil gå på bekostning av andre katastrofer, sier han.

Mister fokus. – Når vi får så høyt profilerte saker som det vi ser i Kosovo, mister både verdens ledere og andre fokus på det som ellers skjer i verden, sier direktør Dan Smith ved Institutt for fredsforskning (PRIO).

Smith nevner oppblomstringen av krigen på Øst-Timor og den etniske konflikten på Borneo, der flere hundretalls mennesker den siste tiden er drept på de mest bestialske måter, som eksempler på konflikter som nå blir nærmest forbigått i stillhet. En parallell til dagens situasjon er Gulfkrigen i 1991, mener han.

– Gulfkrigen tok oppmerksomheten vekk fra den gryende konflikten på Balkan. Ingen la merke til hva som skjedde. Det er en av årsakene til at NATO slipper bomber over Kosovo i dag, sier han.

Tung byrde. Smith tror imidlertid ikke at den humanitære katastrofen i Kosovo vil få konsekvenser for de flyktningprogrammene som allerede pågår rundt om i verden.

– Men samtidig har situasjonen i Kosovo lagt en ny tung byrde på UNHCR, og begeret er nærmest fullt. Dersom det skulle oppstå enda en konflikt et sted, eller skje en ny katastrofe, vil organisasjonens evne til å hjelpe være betydelig redusert, og evnen til å skaffe penger ville bli svært begrenset, tror han.

VERDENS FLYKTNINGER:

• Ved utgangen av 1997 fantes det anslagsvis 13,6 millioner flyktninger i verden. Geografisk fordelte de seg slik: Asia (inkl. Midt-Østen) 8,4 millioner, Afrika 2,9 millioner, Europa 1,6 millioner, Amerika 620 000 og Oseania 30 000. Antall flyktninger har gått gradvis ned på nittitallet, siden toppåret 1992, da det ble registrert 17,6 millioner flyktninger.

• De største flyktninggruppene per april 1999 er palestinerne (3,7 mill.), afghanere (2,6 mill.), bosniere (om lag 1 million), irakere (526 000), kosovoalbanere (cirka 500 000), somaliere (486 000), liberiere (475 000) og sudanere (353 000).

• I tillegg kommer mellom 17 og 25 millioner «internt fordrevne» (også kalt «internflyktninger») – mennesker som har måttet flykte fra sine hjemsteder på grunn av borgerkrig, terror eller grove brudd på menneskerettighetene, men fortsatt befinner seg i hjemlandet. Disse omfattes ikke av FNs flyktningkonvensjon, som kun beskytter flyktninger i eksil.

• Den største gruppen internt fordrevne fins i Sudan, som har om lag 4 millioner. Dernest kommer Afghanistan (1,45 mill), Angola (1,2 mill), Irak (1,2 mill), DR Kongo (1 mill), Bosnia (1 mill.), Burma (800 000 – 1 mill), Sri Lanka (790 000 – 1 mill) og Colombia (500 000 – 1 mill). Et grovt anslag over tilstanden i Kosovo antyder rundt 400 000 internt fordrevne, i hovedsak basert på UCK-geriljaens opplysninger. I tillegg har rundt 200 000 serbere flyktet fra Kosovo til Serbia.

Kilder: UNHCR, Flyktningerådet, US Committee for Refugees (USCR), OSSE

Spiontiltale mot «The Post»

11 journalister for retten i Zambia

Samtidig som Norge støtter tiltak for å fremme presse- og ytringsfrihet i Zambia, går landets myndigheter tilsynelatende i motsatt retning. 16. april starter etter planen en rettssak mot landets fremste uavhengige dagsavis, «The Post». Til sammen 11 journalister er tiltalt for spionasje.

• ODD IGLEBÆK
OG GUNNAR ZACHRISEN

PRESSEFRIHET

Utgangspunktet for den kommende rettssaken er (offisielt) en artikkel publisert i «The Post» 9. mars i forbindelse med et stadig mer spent forhold mellom Zambia og nabolandet Angola. Artikkelen gjenga synspunkter fra ikke navngitte offiserer i hær og luftstyrker om at Zambia ikke ville makte å slå tilbake et eventuelt angrep fra naboen i vest. Den inneholdt også ganske detaljerte opplysninger om de militære styrker i Zambia og Angola. Sammenligningene av antall fly, tanks og soldater viste klart at styrkeforholdet var til Angolas fordel.

Militære sikkerhetsfolk, politi og representanter fra presidentens kontor gikk straks til aksjon mot avisa, som mange oppfatter som den fremste opposisjonelle røst i Zambia. Journalister ble arrestert midt på natta og avisa ble blokkert uten at noen fikk komme inn eller ut. Domsavgisler førte imidlertid til at journalistene ble løslatt mot kausjon og den ureglementære blokaden ble opphevet etter ett døgn.

Våpen til UNITA? Det er også blitt lagt merke til at «The Post» har gjen- gitt påstander fra regjeringen i An-

gola om at representanter for zambiske myndigheter skal ha levert våpen til den angolanske opprørsbevegelsen UNITA.

Likeens har avisen gjengitt synspunkter fra zambiske militære om at påstandene fra Angola er falske.

Etter hvert er stadig flere av de redaksjonelt ansatte i «The Post» blitt tiltalt. MISA, Media Institute of Southern Africa, skriver at det per 1. april dreide seg om til sammen 11 journalister, inkludert sjefredaktør Fred M´membe.

Nyttig for Angola? Tiltalen går ut på at de har «anskaffet, trykket og kommunisert til offentligheten informasjon som kan være, eller er ment å være, direkte eller indirekte nyttig for Angola eller andre fremmede makter». Strafferammen er på opptil 20-25 års fengsel.

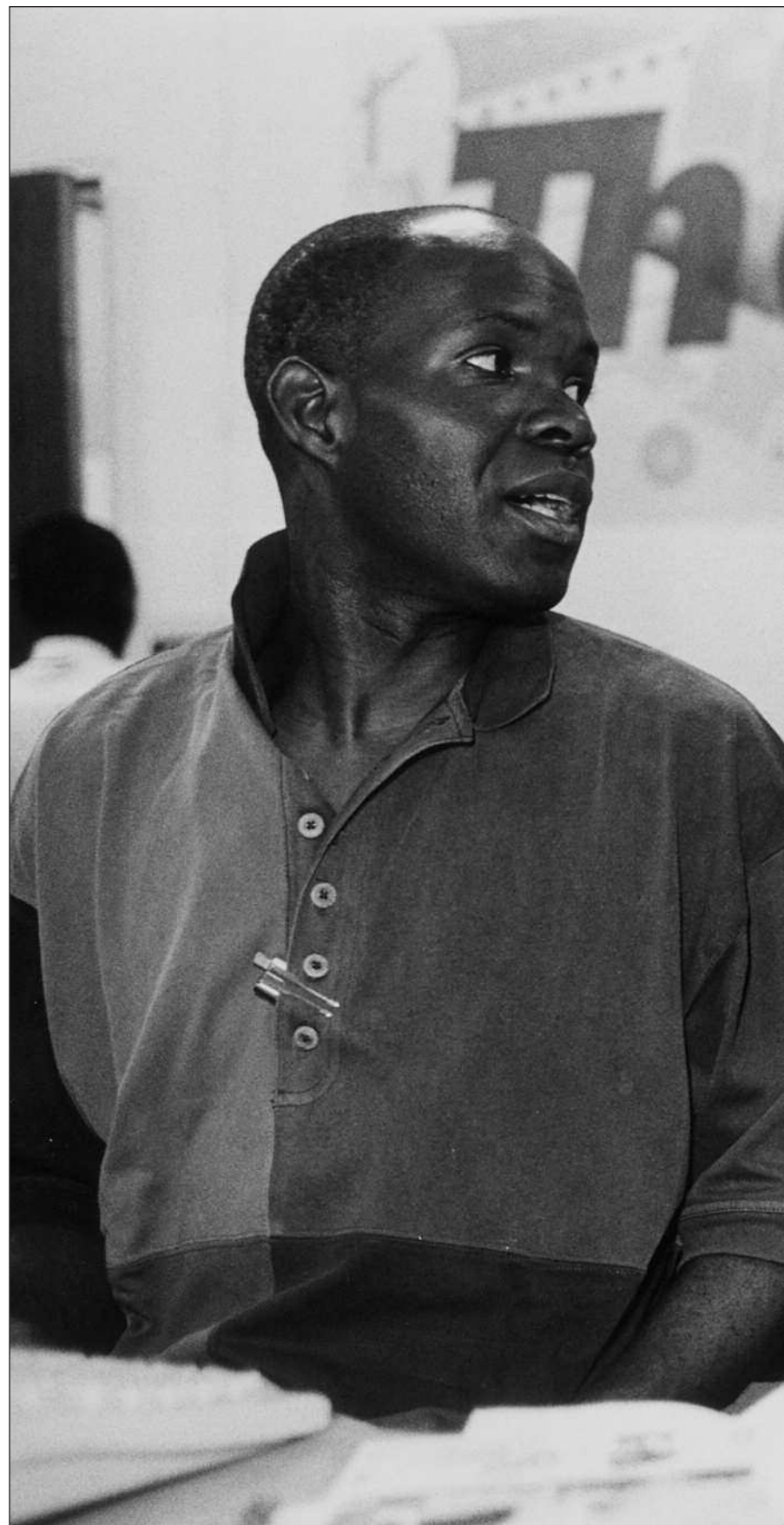
Ambassadør i Zambia, Jon Lomøy, sier at man fra norsk side følger situasjonen meget nøye, men at eventuelle offisielle reaksjoner først vil komme etter at rettssaken har startet.

Overraskende tiltale. – Jeg finner tiltalen meget overraskende. Særlig med henblikk på at det faktisk er «The Post» som utsettes for spionasje.

Vi er blant dem som det spioneres mest på i dette landet. Myndighetene vet så å si alt hva vi gjør, det gjelder også i høyeste grad private forhold, sier redaktør Fred M´membe på telefon fra Lusaka til Bistandsaktuelt. Han understreker også at alle telefonsamtaler avlyttes.

Tidligere fengslet. Redaktøren, som er prisbelønt internasjonalt for sin uredde og kritiske journalistikk, framhever at «The Post» gjennom årene har vært utsatt for en rekke overgrep fra myndighetenes side. Det var tilsvarende begivenheter både i 1996 og i 1997. Den gang satt Fred M´membe fengslet i nesten en måned.

– På den bakgrunn må jeg derfor også si at vi har «infiltrert» enkelte statsinstitusjoner, slik at vi på forhånd kan få kunnskaper om hva

slags tiltak de planlegger å sette igang mot oss, forklarer han.

Demonstrasjon. Situasjonen til «The

Post» har vakt oppmerksomhet både internasjonalt, i regionen og i Zambia. En offentlig demonstrasjon til støtte for trykkefrihet i Lusaka 31.

FAKTA:

- «The Post» er Zambias største uavhengige avis med et opplag på 20 000 eksemplarer. «Times of Zambia» med et opplag på 15 000 og «Zambia Daily Mail» med 12 000 er de nest største. Begge de sistnevnte kontrolleres av regjeringen.

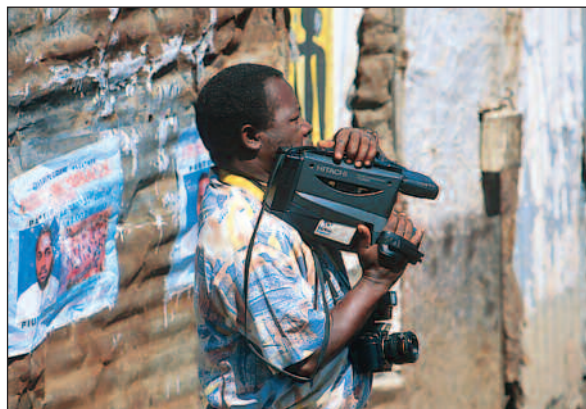
Journalister utsatt for fengsel, tortur og drap

• ODD IGLEBÆK

Overgrepene mot pressens frihet i Zambia er ikke enestående for norske samarbeidsland. Også i Zimbabwe har den uavhengige pressen vært utsatt for grove overgrep de siste årene. I januar i år ble to journalister og direktøren for avisa «The Standard» arrestert.

De to journalistene Mark Chavunduka og Ray Choto sier at de ble utsatt for sammenhengende tortur i to dager. De mener årsaken var en artikkel med opplysninger om at 23 soldater og offiserer var blitt arrestert for å ha planlagt et kupp mot president Robert Mugabe.

Samlet har den internasjonale organisasjonen Committee to Protect Journalists registrert 15 overgrep mot pressefriheten i Zimbabwe i perioden 1995-98. Et tilsvarende antall er registrert i Uganda i samme periode.

Sensur brukes mot journalister i flere norske samarbeidsland.

FOTO: PER KR. LUNDEN

I Tanzania var det registrert 14 overgrep mot pressefriheten i 1998 alene, mens det for Etiopia var hele 28. I sistnevnte land satt hele 12 journalister fengslet ved årsskiftet, og landet inntar dermed en lite ærerik an-

nenplass på rankingen over «fengslende land» – sammen med Kina.

Fengsling. Tyrkia er stadig verdens ivrigste i bruk av fengsling, og 27 journalister var registrert fengslet ved årsskiftet.

Nest etter de tre «verstingene» Tyrkia, Etiopia og Kina kommer Sierra Leone (11 journalister i fengsel), Burma og Syria (begge 8), Peru (5), Cuba (4) og Gabon (3). Bortsett fra Etiopia er det ingen andre av de såkalte «prioriterte» norske samarbeidsland på denne listen, mens samarbeidslandene Madagaskar og Vietnam figurerer på listen med henholdsvis 2 og 1 fengslede journalister.

Drap. Colombia, der gerilja, høyreorienterte dødsskvadroner og koinbänder herjer, leder an i drap på journalister. Til sammen 4 er be-

kreftet drept i tilknytning til jobb, mens 5 andre drap er under etterforskning.

Andre land der journalister kan være i livsfare er Brasil, Mexico, Nigeria og Russland (to drap hver), samt Afghanistan, Angola, Bangladesh, Burkina Faso, Canada, DR Kongo, Etiopia, Georgia, Filippinene, Rwanda, Sierra Leone og Thailand (ett drap hver). (Bangladesh og Etiopia er prioriterte norske samarbeidsland, mens Afghanistan og Angola er samarbeidsland.)

De palestinske selvstyremyndighetene får på sin side kritikk for at man i stor grad benytter seg av presesensur.

Til sammen satt 118 journalister fengslet ulike steder i verden ved siste årsskifte, mens 24 journalister fordelt på 17 land ble drept i løpet av året som følge av stoff de hadde publisert.

Redaktør Fred M' membe (her sammen med sin kvinnelige medredaktør) aviser anklagene mot «The Post» i Zambia, og mener myndighetene prøver å kneble en kritisk røst.
FOTO: ERIK LAEMOEN

mars samlet flere hundre deltakere. Støtteerklæringer har kommet fra Zambias uavhengige medier, fra menneskerettighetsorganisasjoner

og fra politiske partier.

Den internasjonale organisasjonen Committee to Protect Journalists (CPJ) registrerte 20 overgrep

mot pressefriheten i Zambia i løpet av perioden 1997-98.

- Vi er meget glad for all støtte vi får både nasjonalt og internasjonalt,

sier Fred M' membe. Han forteller at privat får «The Post» også støtte fra kollegaer som arbeider i de statseide mediene.

- Færre drap nå enn før

• ODD IGLEBÆK

- I forhold til drap på kollegaer har situasjonen de seinere år blitt betraktelig bedre enn for et tiår siden. I 1989 ble hele 89 journalister drept mens de var på jobb, mens tilsvarende tall for 1998 er færre enn 30, sier leder av Norsk Journalistlag Diis Bøhn.

- Forverring har vi først og fremst sett på Balkan, i Tyrkia og i deler av Russland og Kaukasus, særlig i Tsjetsjenia. Mange palestinske journalister har fått økende problemer også med de palestinske myndigheter. I Afrika er problemene klart størst i Algerie. I Zimbabwe og i Zambia har vi særlig de siste månedene sett klare myndighetsovergrep i forhold til pressefriheten, utdyper hun.

Bøhn nevner at NJ har oversendt 25 000 kr. til sine kollegaer i Zimbabwe som bidrag til kostnadene for de

Diis Bøhn, leder av Norsk Journalistlag.

kommende rettssakene. I perioden 1997-98 ble det blant i journalister i Norge bevilget og samlet inn til sammen 144 000 kr. til et fond etablert

av Den internasjonale journalistføderasjonen - IFJ.

Gjort mye i Latin Amerika. Norsk Journalistlag har også i snart ti år samarbeidet med IFJ om et utdanningsprosjekt i Latin-Amerika. I kjølvannet av dette er det også blitt etablert fagforbund for journalister, og antallet landsomfattende forbund har økt fra to til sytten. Prosjektet har delvis vært finansiert med midler fra NORAD, men det avgjørende har vært innsatsen til de enkelte journalistene i landene det gjelder.

- NJ har i perioden 1995-98 også vært knyttet til et menneskerettighetsprosjekt rettet mot journalister i Guatemala. Dette var initiert av Utenriksdepartementet og var i starten fullfinansiert, forteller Bøhn.

Mot Europa. - Etter hvert ble pro-

sjektet skjøvet over til NORAD, og dermed kom krav om egenfinansiering. Dette, kombinert med den internasjonale utviklinga på eiersiden når det gjelder media, har gjort at vi har vendt blikket mer hjemover, sier hun.

Ikke MR-spesialister. Ifølge NJ-lederen vil forbundet framover dreie sin internasjonale virksomhet mer mot Europa og mot de multinasjonale mediaselskapene. Blant vil man se på Orkla-konsernet som eier og driver aviser i stort omfang i både Norge og Polen.

Hun mener også at det er et prinsipielt spørsmål om Journalistlaget eller andre bør drive denne typen prosjekter.

- Det er nå en gang slik at det er journalistikk og ikke menneskerettigheter vi er spesialister på, sier hun.

– Korrupsjon – et alvorlig problem

Må forvente at land verner om egne skatteinntekter, sier NORADs direktør

– Hvis et land mister en stor del av sine skatteinntekter som følge av korrupsjon, og dette blir en permanent tilstand, kan man ikke forvente at givene skal fortsette å yte bistand i all evighet.

• GUNNAR ZACHRISEN

KORRUPSJON Det sier NORAD-direktør Tove Strand i en kommentar til forskningsstudien fra Tanzania som ble offentliggjort i forrige nummer av Bistandsaktuelt, der det viser seg at betydelige kommunale skatteinntekter forsvinner – i noens lommer.

– Derimot kan det være riktig å fortsette å gi bistand på kort sikt, kombinert med at man bistår mottakerlandet i å bli bedre i stand til å bekjempe problemet, sier Strand.

NORAD-direktøren svarer et klart ja på spørsmålet om korrupsjon er et stort problem i mange samarbeidsland for norsk bistand. Samtidig avviser hun å utpeke de verste «synderne».

– Vi må se i øynene at dette er et alvorlig problem mange steder. Men det er også mye positivt som skjer. I mange land snakkes det åpnere enn før om slike problemer, og man prøver aktivt å sette i verk tiltak mot korrupsjonen, sier Strand.

Hun synes også det er positivt at internasjonale givere, med Verdensbanken i spissen, vier problemet økt oppmerksomhet. I forhold til norsk langsiktig, bilateral bistand forsikrer hun at årvåkenheten er på topp.

– Dersom det oppdages korrupsjon i tilknytning til NORAD-støttet bistand, reagerer vi umiddelbart. Frys i utbetalinger er den vanligste reaksjonsmåten. Vi har i flere tilfeller stanset prosjektstøtte i påvente av en opprydding. Vi har også bidratt til skifte av direktører og styre der det har vært nødvendig for å få tilfredsstillende forhold, sier Strand. Hun mener at understøttelse av en fri og uavhengig presse er et av de viktigste tiltakene for å bryte med den omfattende korrupsjonen i mange samarbeidsland.

Fri presse. – I land der det eksisterer en kritisk, undersøkende presse er fallhøyden mye større for de personer i maktposisjoner som beveger seg i lovens grenseland, sier Strand.

Andre viktige tiltak er støtte til oppbygging av mer effektive nasjonale riksrevisjoner, oppbygging av en velfungerende sivil sektor, støtte til frivillige organisasjoner og desentralisering av politisk makt.

– Desentralisering av makt fra sentralt til lokalt nivå med demokratiske institusjoner er viktig. Jo kortere veien er mellom styrende og styrte, jo lettere er det å holde kontroll, sier Strand.

– Vi må se i øynene at korrupsjon er et alvorlig problem i mange samarbeidsland. Men det skjer mye positivt i retning av mer åpenhet rundt slike spørsmål, sier NORADs direktør Tove Strand.

FOTO: IVAN BRODEY

Presisering

I forrige nummer av Bistandsaktuelt ble det på forsiden opplyst at «en ny studie kan tyde på at over 90 prosent av skatteinntektene i Tanzania forsvinner» på grunn av korrupsjon. Forsker Odd-Helge Fjeldstad ønsker å presisere at prosenttallet refererer seg til et enkelttilfelle knyttet til kommunal skatteadministrasjon, og at det ikke er mulig å generalisere ut fra dette. Studien konkluderer med at korrupsjonen i den kommunale skatteadministrasjonen i Tanzania er omfattende. Derimot gir den intet grunnlag for å tallfeste korrupsjonen knyttet til den sentrale skatteadministrasjonen.

Faksimile av Bistandsaktuelt nr. 2-99.

– Vi tilstreber til enhver tid å drive vår virksomhet etter høye etiske og moralske standarder, fastslår konsernsjef Terje Venold i Veidekke.

FOTO: ODD IGLEBÆK

Tar avstand fra korrupsjon

– Vi tar sterk avstand fra alt som smaker av korrupsjon. Vi satser på redelighet. Slik kommenterer konsernsjef Terje Venold i Veidekke ASA opplysningene om at datterselskapet Noremco har betalt ulovlige «kickbacks» til sine oppdragsgivere.

• BIBIANA DAHLE PIENE

I forrige nummer av Bistandsaktuelt kom det frem at Veidekkes datterselskap Noremco A/S i Tanzania, fra tid til annen betaler såkalte «kickbacks» – en ulovlig returprovisjon – i forbindelse med inngåelse av kontrakter.

Opplysningen fikk både Riksrevisjonen, Utenriksdepartementet og ikke minst ledelsen i Veidekke ASA til å reagere. Konsernsjef Venold er også leder av NHOs rådgivende utvalg for etiske spørsmål.

– Vi tilstreber til enhver tid å drive vår virksomhet etter høye etiske og moralske standarder. Jeg vil understreke på det sterkeste at vi ikke aksepterer noen form for korrupsjon, skriver Venold i et brev stilet til Riksrevisjonen, utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson og NORAD-direktør Tove Strand.

Ukjent for Veidekke. Til Bistandsaktuelt sier Venold og Veidekkes informasjonssjef Kai K. Henriksen at praksisen med å betale «kickbacks» til nå har vært ukjent for Veidekke.

– Vi har tatt saken opp med Noremco, og arbeider nå med å finne alternative måter å takle slike problemer på, sier Henriksen. Både Venold og Henriksen peker på det paradokset at man, ved å drive etter norske tradisjonelle forretningsprinsipper i land der korrupsjon er utbredt, faktisk opplever å miste konkurransekraft.

Sysselsetter 50.000. – Det innebærer at vi i et land som Tanzania kan bli tvunget til å vurdere om det i det hele tatt er lønnsomt å drive entreprenørvirksomhet. Samtidig vet vi at vi, som en av de største lokale entreprenørselskaper i Tanzania, faktisk bidrar til å brødfø kanskje 50 000 mennesker. Dette må da også være en viktig form for bistand, fremholder Venold.

– Kan dette legitimere at man driver etter prinsipper som ikke er helt akseptable i Norge?

– Vi må holde fast ved at korrupsjon er vi ikke med på. Vi ønsker derfor å komme i dialog med bistandsorganisasjonene, for på den måten å samarbeide for å finne løsninger som kan bekjempe korrupsjon. Vi har 20 års erfaring fra forretningslivet i Øst-Afrika, og bør ha mye erfaring å bidra med. Men det betinger at de som deler ut kontrakter og jobber ser på andre ting enn bare pris, sier Venold – med klar adresse til både norske og internasjonale bistandsorganisasjoner.

Svindel med EU-bistand

EUs nødhjelpskontor inngikk fiktive kontrakter

EUs kontor for humanitær bistand har inngått fiktive kontrakter for minst 20 millioner kroner, viser rapporten som nylig førte til EU-kommisjonens fall. Svindel og manglende kontroll med bistandsmidler er en viktig del av rapporten fra Den uavhengige ekspertgruppen.

• BIBIANA DAHLE PIENE

I 1992 etablerte EU-kommisjonen et eget kontor, European Community Humanitarian Office (ECHO), for å administrere EUs humanitære bistand. Det tunge EU-maskineriet trengte et nytt og effektivt instrument som kunne yte hjelp i akutte nødsituasjoner.

Spanjolen Manuel Marín var ansvarlig kommissær inntil 1995, da italienske Emma Bonini tok over.

ECHO fikk ansvaret for EUs bistand i nødsituasjoner i blant annet Bosnia, Rwanda, Afghanistan og Colombia. I løpet av de første seks årene ble rundt 3,5 milliarder ecu gitt i bistand (rundt 29 milliarder kroner).

Fiktive kontrakter. Den etter hvert så velkjente rapporten fra EUs uavhengige ekspertgruppe om svindel og vanstyre i EU-kommisjonen, som ble utgitt 15. mars i år, vier et helt kapittel til den mye omtalte ECHO-affæren:

I 1993-94 inngikk ECHO fire kontrakter om humanitær hjelp til tidligere Jugoslavia og Burundi/Rwanda. Kontraktene ble inngått med tre selskaper - hvorav det ene var moderselskap for de to andre.

Dette moderselskapet, med base i Luxembourg, hadde hatt et langvarig samarbeid med flere av EU-kommisjonens forskjellige etater. Men i 1997-98 ble det avslørt at de fire kontraktene som selskapet hadde inngått med ECHO var fiktive: Ingen av

FOTO: DAMIEN MEYER, AFP/EPA/SCANPIX

Den spanske EU-kommisæren Manuel Marín har måttet tåle mye «spansk pepper» som følge av rotet i EUs nødhjelp-administrasjon.

aktivitetene eller innkjøpene som angivelig ble finansiert av ECHO-midlene - og som dermed ble innberettet til EU-kommisjonen - eksisterer i virkeligheten. De fire kontraktene utgjorde et samlet beløp på 2,4 millioner ecu (ca. 20 millioner kroner).

Fem millioner mangler. Deler av beløpet ble brukt til å lønne en ekstern gruppe på elleve personer, som arbeidet som en finansenhed under ECHO-administrasjonen i Brussel.

Helt siden starten hadde ECHO lidd av en konstant underbemannning. Derfor utviklet det seg etter hvert en praksis med å bruke deler av prosjektbeløp til å finansiere eksterne medarbeidere.

Selv om EU-kommisjonen i 1993 bestemte at denne praksisen skulle opphøre, fortsatte ECHO med denne formen for «kreativ lønnsbudsjettering». De ansatte fikk imidlertid aldri kjennskap til hvem som egentlig betalte dem, heter det i rapporten.

Andre midler ble utbetalt til navngitte virksomheter og privatpersoner, men formålet med utbetalingene er ikke kjent. Fortsatt er det minst 600 000 ecu (ca. 5 millioner kroner) som ingen kan gjøre rede for.

Sviktende rutiner. EU-kommisjonen har oversendt saken til de rettslige myndigheter i Luxembourg, for å undersøke om de tre selskapene kan holdes strafferettslig ansvarlige.

Så langt har avsløringene ført til at en tjenestemann i ECHO er blitt suspendert, mens det er innledet disiplinærsak mot to andre.

Internkontrollen må ha vært så som så. Det ble aldri fastslått uregelmessigheter i forbindelse med de fire kontraktene.

Ekspertgruppen trekker fram det iøynefallende faktum at det gikk nærmere fire år fra de første falske kontraktene ble inngått, til mistanken om at ikke alt var som det skulle være oppstod.

Jukset hadde kanskje heller aldri blitt avslørt, om ikke en «pålitelig intern kilde» hadde lekket saken til EU-kommisjonens korrupsjonsetterforskere (UCLAF).

Med andre ord fungerte ikke de vanlige ledelses- og kontrollmekanismene internt, påpeker ekspertgruppen.

notiser

Storm mot SIDA

SVERIGE: SIDA er blitt møtt med en storm av protester etter at man i en spørreundersøkelse spurte om folk mente at afrikanere var mindre intelligente enn svensker. 10 prosent av respondentene svarte ja på spørsmålene. Tidsskriftet New African refererer til spørreundersøkelsen som har skapt meget sterke reaksjoner blant afrikanere i Sverige.

Informasjonsdirektør Johan Akerblom i SIDA uttalte først at man ikke ser noe galt i å spørre svensker om deres holdning til afrikanere. Men SIDA har snudd, og ber nå afrikanere i Sverige om tilgivelse.

Nytt drapsforsøk på Kaunda

ZAMBIA: Ifølge den sørafrikanske avisen Mail and Guardian var sørafrikanske leiemordere involvert i et attentatforsøk mot Zambias tidligere president Kenneth Kaunda, nåværende partileder i UNIP. Avisen siterer Kenneth Kaundas sønn, Wezi Kaunda, som anklager regjeringspartiet MMD for å stå bak dette og to andre angrep i løpet av de 3 siste årene. Ifølge sønnen hadde Kenneth Kaunda motatt et tips om hva som var i gjære. Det var derfor partilederen ikke satt i sin bil da den ble beskyttet ved hans bolig om kvelden torsdag 8. april. 6 personer ble arrestert som følge av hendelsen. Opplysningene ble gjengitt i den zambiske avisen The Post 12. april.

Bomber i Kampala

UGANDA: Tre ble drept og 16 ble såret i to bombesprengninger i en park i Ugandas hovedstad, Kampala 11. april, skriver Panafrican News Agency (PANA). Ingen har påtatt seg ansvaret og ingen er arresterte etter sprengningene. Hittil i år har det vært tre bombesprengninger i Kampala. Lokale styresmakter, politi og sikkerhetsorganisasjoner arbeider nå i fellesskap for å finne dem som står bak ugjerningene.

Ikke brutt med Verdensbanken

ZIMBABWE: Zimbabwes regjering tilbakeviser opplysninger i avisen Sunday Mail om at regjeringen har brutt med IMF og Verdensbanken. Finansminister Herbert Murerwa opplyser i «The Herald» at det for tiden pågår forhandlinger med IMF for frigivelse av 53 millioner dollar. Murerwa opplyser videre at det også pågår forhandlinger med Verdensbanken. Et positivt forhandlingsresultat her ville kunne frigjøre utbetaling av 300 mill. dollar.

Etterlyser større bevissthet om etikk

• BIBIANA DAHLE PIENE

Programkoordinator Adam Combs i Norsk Folkehjelp etterlyser større bevissthet blant bistandsarbeidere om etiske dilemmaer og hvordan beslutninger tas i akutte krisesituasjoner: Hva gjør du når du skal hjelpe ti tusen flyktninger, og bare har mat til tusen av dem?

- Selv om det ikke finnes noen fasitsvar for slike situasjoner er det svært viktig at bistandsarbeidere har reflektert over slike problemstillinger før man står med beina oppi det etiske dilemmaet, sier Combs.

De beslutninger som tas i akutte nødsituasjoner har veldig stor betydning for det langsiktige bistandsarbeidet som skal drives mange år etterpå, og ofte gjøres de samme feilene om og om igjen, fremholdt han på et seminar om etiske utfordringer i bi-

standshverdagen, i regi av Bistandstorget.

Mangel på info. De moralske dilemmaene som hjelpearbeidere opplever i nødsituasjoner er mange og kompliserte, og innebærer ofte at man må gjøre tøffe valg. Mangelen på riktig informasjon kan gjøre nødhjelpsarbeidet ekstra vanskelig. Kommunikasjon, informasjon og koordinering er stikkord for de største utfordringene.

- Ofte vet vi ikke hva som egentlig foregår. Ting skjer så fort. Samtidig er man presset på tid til å ta valg som vil påvirke situasjonen i lang tid fremover, som for eksempel hvor flyktningeleiren skal ligge. Og hvordan skal man skal forholde seg til mottak av mennesker som man vet har vært innblandet i massaker? Man må forsøke å se hva slags konsekvenser slike valg vil få, sier Combs.

Unngå urettferdighet. Som et eksempel på et vanlig nødhjelps-dilemma trakk han fram organiseringen av leiren i Ngara i Tanzania, som huser ca. 110 000 flyktninger fra Burundi og 14 000 fra Rwanda, og ligger i et lite utviklet område.

- En så stor leir skaper et enormt press på hele området. Vi må hele tiden passe på at det vi gjør inne i leiren får positive konsekvenser for lokalsamfunnet. Det er veldig lett å skape forskjellsbehandling, for eksempel bygge opp et helse- og skoletilbud inne i leiren, mens lokalbefolkningen har et dårligere tilbud, sier Folkehjelp-medarbeideren.

Raskt og synlig. - Det er forferdelig vanskelig å gå fra nødhjelp til å drive langsiktig bistand. Vi må forholde oss på en helt ny måte til mennesker som er blitt vant til å få og få. De skal vi så behandle som li-

keverdige partnere, sier Njell Lofthus fra Kirkens Nødhjelp.

Lofthus trakk frem en del dilemmaer som kan oppstå i det langsiktige bistandsarbeidet, og fokuserte spesielt på kravene som oppdragsgiverne gjerne stiller om raske og synlige resultater.

Dialog viktigst. - Det er lett å bygge skoler, men vanskeligere å bygge tillit og kompetanse, mener Lofthus.

- Vi gis ofte ikke tid nok til å gjøre et godt arbeid. Det kan bli fristende å ta lettvinde snarveier.

Men vi må gi oss selv tid til å finne ut av mottakernes behov, og ikke bare kjøre frem egne ting. Samtidig må man være veldig forsiktig med bruken av penger. Sitter pengene for løst kan dette få negative konsekvenser.

Deltakelse, dialog og partnerskap er viktigst, fremholdt Lofthus.

Går imot FK-stiftelse

Tre departementer skeptiske til UD's modell

I begynnelsen av april gikk fristen ut for å kommentere Utenriksdepartementets forslag til omlegging av Fredskorpset i Norge. Tre departementer var blant dem som benyttet seg av muligheten. En rød tråd hos dem alle var: Å etablere et nytt fredskorps som stiftelse er ikke noen god idé.

• ODD IGLEBÆK

FREDSKORPS Problemet er både juridisk, økonomisk og politisk, og i høringsuttalelsen fra Arbeids- og administrasjonsdepartementet (AAD) heter det at en stiftelse ikke vil være «hensiktsmessig». Det vises først og fremst til Stiftelsesloven, hvor det viktigste er at en stiftelse reelt sett skal være selveiende og selvstyrende.

Dette finner AAD står i klar motsetning til forslaget, som går ut på at Fredskorpsets virksomhet skal følges opp av NORAD og rapporteres til UD, som det også er foreslått skal kunne oppnevne inntil tre av stiftelsens styremedlemmer. AAD peker også på problemet med at utviklings- og menneskerettsministeren skal være parlamentarisk ansvarlig for Fredskorpset.

Forslaget fra AAD er derfor «at man finner en annen tilknytningsform (...) enn stiftelse.»

Staten skal styre. Finansdepartementet baserer mye av sin argumentasjon på St.meld nr. 35 (1991-92) «Om statens forvaltnings- og personalpolitikk» og på NOU 1989:5. Dette departementet peker særlig på det betenkelig å benytte stiftelsesformen når staten har interesser av å styre innholdet i virksomheten og er innstilt på å ta et langsiktig økonomisk ansvar. Finansdepartementet foreslår derfor «en nærmere tilknytning til statsforvaltningen enn stiftelse».

«Returforutsetninger». Justisdepartementet trekker også fram Stiftelsesloven. I tillegg ser de også på Utlendingsloven. De peker spesielt på at det kan bli juridisk problematisk med utveksling av personell i forhold til ikke bare humanitære organisasjoner – men også mellom private/offentlige institusjoner, fagbevegelse, forvaltning og næringsliv – slik det er foreslått av UD. Justisdepartementet trekker ikke endelige konklusjoner i og med at den eventuelle utvekslingen ikke er beskrevet i detalj. Likevel sies det klart og entydig i et eget avsnitt:

Slik så det ut da norske deltakere i Fredskorpset reiste ut fra Fornebu i 1964.

FOTO: NTB/SCANPIX

«Fredskorpset bør ved godkjenningen av opplegget for rekruttering og utvelgelse av deltakere, se hen til at deltakerne må ha returforutsetninger som gjør det sannsynlig at de vil returnere til sitt hjemland etter endt utvekslingsopphold i Norge.»

Andre modeller drøftes. – Arbeidsgruppen foretok juridiske vurderinger av forslagene før de ble sendt ut, men tydeligvis var ikke disse grunnleggende nok, sier avdelingsdirektør Nils Haugstveit i Utenriksdepartementet. Haugstveit er den som har ledet arbeidsgruppen som har utarbeidet forslagene om nytt Fredskorps.

Han ønsker ikke å kommentere alternative forslag til organisering av Fredskorpset før dette har vært diskutert med UD's politisk ledelse.

Andre mulige modeller er trolig private stiftelser eller såkalte særlovsselskaper. NORFUND, det statlige norske selskapet for investering i utviklingsland, er et slikt selskap.

Aktiv nedlegging. Fredskorpset ble opprettet i 1963, og har i mange år vært underlagt NORAD. To ganger tidligere, i 1987 og i 1997, ble det utarbeidet forslag for omorganiseringer. Et fellestrekk med disse to forslagene og årets forslag er å organisere Fredskorpset utenfor NORAD.

Det foregår for tida en nedbygging av Fredskorpset ved at det ikke drives nyrekruttering. På det meste, tidlig på 1990-tallet, hadde Fredskorpset 150 deltakere. Ved årsskiftet 1998/99 var tallet 35. Disse skal etter gjeldende planer alle «fases ut» i løpet av 1999.

Tre alternativer

Det er høyst ulike syn på innhold og organisering av det nye fredskorpset, viser høringsuttalelsene fra en rekke norske organisasjoner.

Oppsummert synes tre alternative modeller å komme til syne i høringsuttalelsene:

■ Fredskorpset fortsetter sin virksomhet omtrent som i dag, hvor virksomheten er en del av den alminnelige bistanden.

■ – Et program for å sende yngre mennesker fra Norge ut i verden på en form for solidaritetsoppdrag. Dette skal tydeligvis være av kortere opphold (under ett år) og med liten økonomisk kompensasjon.

■ En eller annen form for reell utveksling av fagpersonell – for eksempel journalister. Slike utvekslinger kan gjerne bare være av noen måneders varighet.

Et felles trekk for alle modeller er at de er basert på statlig finansiering. Et annet er at styrings- og organisasjonsform er uavklart.

Mye sprik. En gjennomgang av kommentarene viser mye sprik. Flere er inne på at det er uklart hva slags rolle fredskorpset skal ha i forhold til bistand. Skal de være en del av denne virksomhet eller skal de ikke? Det spørres også om det er snakk om en reell utveksling mellom sør og nord eller om det primært er snakk om utsendinger fra sør til nord for et visst tidsrom. Likens er det ulike synspunkter på behovet for yrkeskunnskaper og erfaringer. Et annet område er spørsmålet om i hvilken grad det skal legges vekt på at deltakere vil delta i kunnskapsformidling. Dette gjelder først og fremst de som kommer tilbake til Norge.

Av høringsuttalelsene framgår det også at enkelte ser forslaget om omorganisering som et mulig springbrett for å utvide egen virksomhet. Dette gjelder blant annet AFS, Internasjonal reporter og Mediehøgskolen (Gimlekollen Mediesenter).

Forbeholdt yngre. Ifølge forslaget fra arbeidsgrup-

pen skal Fredskorpset være forbeholdt yngre mennesker, i aldersgruppen 22-35 år. Her slutter de fleste opp om forslaget, mens Norsk Fredskorps-samband også gjerne ser at eldre personer bør få delta. AFS går i motsatte retning og setter minimumsalderen til tjueto år.

I forslaget heter det at Fredskorpset skal gi nordmenn muligheter til solidaritetsarbeid over en lengre periode. Det blir antydning ett til to år. Redd Barna og «de fem store» synes dette kan være i overkant og sier at ett år bør også inkludere for- og etterarbeid. Også AFS synes ett år kan være i overkant.

For mange i styret? Flere stiller seg også negative til at Norsk Fredskorps-samband skal ha tjue prosent av styremedlemmene, slik det blir antydning i arbeidsgruppens forslag. «De fem store» sier at et styre av hensyn til effektivitet ikke må ha mer enn ni medlemmer. Nå er det foreslått opp til 15 medlemmer.

Et særegent poeng er at ingen, med unntak av NORAD, har kommentert forslaget om å trekke næringslivet inn i virksomheten til et fredskorps. Fremskrittspartiets Ungdom har for øvrig forslag om å la reklame bidra til å finansiere et fredskorps.

Kommentatorer. De som har kommentert innholdet i forslaget blant organisasjonene er Strømmestiftelsen, SAIH, Fremskrittspartiets Ungdom, Den norske Misjonsallianse, Norske 4H, Internasjonal Reporter, Lærerforbundet, Landsrådet for norske barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU), Norsk Fredskorps-samband, Redd Barna (på vegne av «de fem store»), AFS Norge Internasjonal Utvikling, Global Youth og Namibia-foreningen. I tillegg kommer offentlige og private institusjoner som NORAD, Mediehøgskolen, Universitetet i Tromsø og PRIO.

Bistandstorget skjerper profilen

Etter lengre tids debatt om hva Bistandstorget skal være, falt årsmøtet ned på å etablere Torget som en egen organisasjon.

• BIBIANA DAHLE PIENE

–Vi må nok fortsatt leve med en del spenninger mellom de store og de små organisasjonene i synet på Bistandstorgets rolle, sier avtroppende leder Oddvar Espegren til Bi-

standsaktuelt. Gjennom sine fem år har Bistandstorget gradvis økt både aktivitets- og organisasjonsnivå. I det siste har spesielt de mindre organisasjonene bedt om en skjerping av profilen. Dette kan gjøre det mulig for disse organisasjonene å bli hørt i en langt større grad enn i dag, i for eksempel høringsuttalelser eller i dialogen med NORAD.

De større organisasjonene, er imidlertid skeptiske til å få enda en

Avtroppende leder i Bistandstorget, Oddvar Espegren.

organisasjon i bistandsbevegelsen. Bistandstorgets viktigste rolle bør være å fungere som et møtested for faglig diskusjon, slik det opprinnelig var tenkt, mener flere.

Årsmøtet, som ble avholdt i begynnelsen av april tok likevel ønsket fra de organisasjonslystne til følge.

– Dette er ikke et spørsmål om enten eller, men om et både og. Vår styrke ligger i at vi både kan lære av og trekke vekslere på hverandre, ble

det påpekt. Årsmøtet vedtok å registrere Bistandstorget som egen organisasjon, og å doble ressursene til sekretariatet.

I tillegg ble det bestemt at Torget i fremtiden skal satse på å gi felles høringsuttalelser.

– Dette innebærer at de små organisasjonene heretter vil bli hørt i langt større grad. Deres syn vil telle like mye i disse uttalelsene som synet fra de store organisasjonene, fremholder Espegren.

Ny visjon fra Verdensbanken

Satser på samordning – og sosiale forhold skal telle like mye som økonomiske

Bistandsorganisasjonene skal i større grad holdes i ørene. Alle aktører må samles rundt felles framstøt for utviklingen i det enkelte land. Og sosiale og menneskelige sider skal telle like mye som de økonomiske. Det er hovedelementene i Verdensbank-president James Wolfensohns visjon for framtidens utviklingsarbeid.

KOORDINERING

• BIBIANA DAHLE PIENE
Comprehensive Development Framework (DCF) har Wolfensohn kalt sitt forslag til et omfattende rammeverk for utvikling, som fremfor alt innebærer at alle aktører skal samle seg om en felles utviklingsstrategi for et gitt land. I slutten av april skal forslaget diskuteres i Utviklingskomiteen for Verdensbanken og Pengefondet (IMF), og i løpet av det neste halvannet året skal strategien prøves ut i ti pilotland, der Bolivia og Ghana er først i rekka.

Nødvendige forutsetninger. Wolfensohns visjon fokuserer på en langt mer helhetlig tilnæringsmåte for å fremme utvikling, der sosiale, menneskelig og strukturelle forhold skal veie like mye som de økonomiske. Wolfensohn er riktignok blitt kritisert for å «oppfinne virkeligheten på nytt», men samtidig har han fått sterk støtte fra politisk hold i givrelandene for å ta tak i de nye

Myke verdier må bli like viktige som økonomi i utviklingssamarbeid, mener Verdensbanken.

FOTO: SCANPIX

trekkene utviklingsdebatten.

Rammeverket kan få store konsekvenser for det internasjonale utviklingsarbeidet, både bi- og multilateralt. Samtidig er en av forutsetningene at mottakerlandenes myndigheter selv tar føringen, og at privat så vel som sivil sektor inkluderes i utviklingsprosessen.

Wolfensohn presenterer en liste på 14 forutsetninger som han mener er absolutt nødvendige for en bærekraftig utvikling. Disse spenner fra strukturelle forutsetninger som sunn politisk styring, et effektivt rettssystem, et velorganisert finansieringssystem og et sosialt sikkerhetsnett for mennesker som av ulike grunner ikke selv kan tjene til livets opphold. På et mer menneskelig plan ligger forutsetninger som tilgang til utdanning og helsetjenester. De nødvendige fysiske eller infrastrukturelle forutsetningene er tilgang til rent vann, kloakk/avløpssystemer, energi, veier, transport- og telekommunikasjonssystemer. Til slutt legger Wolfensohn vekt på en bærekraftig utvikling av miljø samt kulturaspektet. Og viktigheten av sistnevnte må inne undervurderes, understreker han.

I tillegg er det tre spesielle områder som hvert enkelt land må utvik-

le strategier overfor – nemlig en strategi for landsbygda, en for byene, og en for privat sektor.

Bedre koordinering. Et av de områdene Wolfensohn vil ha snarlig forbedring av er samarbeidet mellom bistandsorganisasjonene.

– For meg er det åpenbart at det er alt for lite koordinering av aktivitetene, alt for mye mistenksomhet blant partene, og i mange tilfeller ganske enkelt et fravær av et rammeverk som kan koordinere og bringe sammen, under myndighetenes ledelse, felles målsettinger og effektive, ansvarlige programmer. Det er for lite åpenhet, for lite samarbeid og for lite ansvarlighet rundt gjennomføringen, slår han fast.

Wolfensohn presenterer derfor et nytt koordineringsskjema, en matrise, som skal vise hvilke av samfunnets «spillere» – myndighetene, givnerne, det sivile samfunn og privat sektor – som skal arbeide sammen på de forskjellige områdene innen samfunnsutviklingen (de 14 forutsetningene). Matrisen skal være et enkelt verktøy for å synliggjøre hvor og med hvem det skal samarbeides, samt sørge for en langt bedre utveksling av informasjon.

– Dersom vi greier å utvikle den-

ne matrisen effektivt, vil den bli uunnværlig når et lands status og posisjon skal vurderes. Matrisen vil gi oss muligheten til å se raskt hva som foregår i et land innenfor strukturell og sosial utvikling, og hva som ikke skjer.

Verdensbanken skal på ingen måte være den ledende i all koordinering, påpeker Wolfensohn. Banken har intet ønske om å dominere den internasjonale utviklingsarenaen, skriver han videre. Dette kommer først og fremst til å berøre det bilaterale utviklingsarbeidet.

Derimot ser han at farten utviklingsarbeidet nødvendigvis vil variere fra land til land.

– Personlig tror jeg at dersom vi ikke adopterer denne fremgangsmåten på en forståelig, åpen og ansvarlig måte, vil vi ikke makte å ta den globale utfordringen om en rettferdig, bærekraftig utvikling som reduserer fattigdommen. Vi vil svikte i arbeidet med å fremme en bærekraftig internasjonal arkitektur for det kommende millennium.

For den som ønsker å lese hele utkastet til James Wolfensohn, eller ønsker å gi respons til Verdensbanken, er Internett-adressen som følger:

www.worldbank.org/cdf/cdf-text.htm.

James Wolfensohn.

FOTO: SCANPIX

”

For meg er det åpenbart at det er for lite koordinering av aktivitetene og for mye mistenksomhet partene imellom.

Verdensbankens president James Wolfensohn.

9 av 10 lesere synes Bistandsaktuelt er nyttig

93 prosent av Bistandsaktuelt lesere synes at fagbladet er svært eller ganske nyttig for yrke eller interesser. Det er et av hovedfunnene i en leserundersøkelse foretatt i perioden 27. februar til 15. mars 1999.

– Dette er meget positive tall, som tyder på at konseptet – et kritisk, debatterende fagblad – er interessant for leserne, sier redaktør i Bistandsaktuelt Gunnar Zachrisen i en kommentar.

Han understreker imidlertid at produktet ennå er nytt både for redaksjonen og leserne, og sier det er

rom for å utvikle fagbladet ytterligere både på debatt- og reportasjeplass.

Blant 55 personer som hadde lest en eller flere utgaver svarte 15 «svært nyttig», 36 «ganske nyttig», 1 «hverken nyttig eller unyttig», 2 «ganske lite nyttig», ingen svarte «svært lite nyttig» og 1 «vet ikke».

På spørsmål om hvor fornøyd man er med avisa, totalt sett, svarer 75 prosent av leserne enten «svært fornøyd» eller «ganske fornøyd», mens 24 prosent er «hverken fornøyd eller misfornøyd». Ingen er

«ganske misfornøyd» eller «svært misfornøyd».

Leserundersøkelsen ble i sin helhet gjennomført av studentene Åshild Indresøvd og Bente Meen fra informasjonsstudiet ved Høgskulen i Volda.

Bistandsaktuelt, som utgis av NORAD, hadde i april 1999 et opplag på drøyt 7000 eksemplarer. Fagbladet distribueres gratis til sine abonnenter på basis av distribusjonslister fra NORAD og Norsk Fredskorps-samband.

Kjempereker mot NORAD-millioner

Irsk investor vil lage gigantisk oppdrettsanlegg i sårbart mangroveområde

RUFIJI-DELTAET (b-a): Rett før jul avtalte NORAD å bevilge nye 15 millioner kroner til bærekraftig forvaltning av mangroveskogene langs Tanzanias kyst. Men nå trues trærne av en irsk investor som har fått tillatelse til å plassere et 10.000 hektar stort rekeoppdrett midt i det viktigste mangroveområdet.

• I TANZANIA: THOMAS VERMES (TEKST OG FOTO)

TANZANIA Med sin støtte til bærekraftig forvaltning av Tanzanias rike mangroveskoger, har NORAD havnet midt oppi en av tidenes mest intense miljøstrider i dette østafrikanske landet. Bistandsaktuelt har besøkt det 53.000 hektar store deltaet som dannes av Rufiji-vassdragets utløp i havet.

Her er noen få spredte landsbyer bestående av bønder og fiskere. De lever avsondret, et par dagsmarsjer fra nærmeste regionsenter. Bare ved hjelp av en solid firehjulstrekk kommer vi til utkanten av dette mangrove-riket.

Den humpete kjerreveien ender i landsbyen Nyamisati. Fra der av er

– Vi vil skaffe Tanzania store eksportinntekter, sier Reginald John Nolan, som har sikret seg fem års skattefrihet for rekefarmen.

båt eneste framkomstmiddel. Både de to ungguttene som baler i vannkanten med sin fiskebåt, en uthulet tømmerstokk, og alle andre vi møter, er urolige. De er redde for at det planlagte rekeoppdrettet skal forgifte elver og hav og frata dem levebrødet.

JET mot trussel. Lokalbefolkningen kan bli ofre i den heftige striden som ble utløst i november 1997. Da sa Tanzanias regjering overraskende «ja» til den irske storinvestoren Reginald John Nolans planer om et 10.000 hektar stort rekeoppdrett midt i hjertet av landets største mangroveområde.

Det utløste heftig debatt i tanza-

Gaspar Levira forvalter 53.000 hektar mangrover i Rufiji, for det NORAD-finansierte prosjektet. Her med kjempereker fra den naturlige bestanden.

niske media. Den NORAD-støttede miljøjournalist-organisasjonen JET er blant de mest markerte motstanderne av rekeoppdrettet. Miljøjournalistene mener rekeoppdrettet i løpet av få år vil ødelegge naturgrunnlaget i hele deltaet.

To tungere. NORAD selv har siden 1994 finansiert et program for bærekraftig forvaltning av Tanzanias verdifulle mangroveskoger, og har ikke lagt skjul på sin skepsis til Nolans planer.

De norske bevilgningene til

mangroveforvaltning utløp i 1998. Men de samme tanzaniske myndigheter som går inn for rekeoppdrett i Rufiji, ønsket i fjor forhandlinger om nye millioner til bærekraftig forvaltning for årene som kommer.

I en felles evaluering NORAD og

Lokalbefolkningen driver fiske fra enkle båter. Deres livsvilkår kan bli snudd opp ned dersom rekeoppdrettet plasseres midt i deres øyrike.

tanzanianske myndigheter laget om forvaltningsprosjektet i fjor, er konklusjonen klar: «Evalueringsteamet betrakter det foreslåtte rekeoppdrettet som en trussel mot målsettingen til prosjektet, og det bør derfor ikke godtas.», heter det.

«**Feil uttalelse**». På spørsmål om hvordan tanzanierne kan hevde noe sånt når de søker om penger, mens de samme myndighetene gir klar-signal for rekeoppdrettet, virker ekspedisjonssjef Said Iddi i Departementet for naturressurser og turis-

– Rekeoppdrettet vil ødelegge skogen og vannet vi er avhengig av, sier fisker og landsbyleder Omari Hemedi Upindo i Kiomboni, en av landsbyene i deltaet.

me ille berørt: – Vi har ikke vært omhyggelige nok med vår uttalelse i evalueringsrapporten.

Uttalelsen er feil fordi den ikke reflekterer regjeringens syn, sier han.

Skremmende erfaringer med intensive rekeoppdrett andre steder i verden førte til at hans departement forut for regjeringens avgjørelse, anbefalte å si nei. Nolan la imidlertid fram en konsulentrapport som anslår eventyrlige eksportinntekter for hans selskap African Fishing Company, dersom det får bygge rekeoppdrettet i Rufiji. Dette kan ha fristet president Mkapa til å overkjøre sin miljøminister. Dessuten svever det rykter om korrupsjon i lufta, som det alltid gjør rundt store prosjekter i Tanzania.

Internasjonal farsott. Den dag i dag er ikke den endelige tillatelsen til anleggsstart gitt. Problemet er at rekefarmen kan bli katastrofal for mangroveskogen, de mange elveløpene som skjærer gjennom det grønne landskapet, og ikke minst de naturlige reke- og fiskeressursene i havet utenfor. Alle disse naturressursene er lokalbefolkningen avhengig av.

Internasjonale investorer er på jakt etter nye områder velegnet til å drive oppdrett av kjempereker, tigerreker eller hva de nå kalles når de havner i frysediskene i den rike del av verden.

Mangroveskogene som dekker, eller rettere sagt: dekket, enorme kyststrekninger i blant annet Asia, er midt i blinken for den relativt ferske oppdrettsindustrien.

Dette er en industri som på et par tiår har vist seg å ødelegge for

seg selv ved å forgifte jordsmonn og vann, og dermed umuliggjør vedvarende drift av sine arealkrevende dammer.

Oppdrettsanleggene bruker store mengder kjemikalier og medisiner. Nå er det Øst-Afrikas tur til å bli hjemsted for geskjeften.

Skånsom Nolan? Spørsmålet er om lærdommene fra andre deler av verden kan gi støtet til en mer skånsom form for oppdrett, som også kan gi fattige land sårt tiltrengte inntekter.

– Ja, så absolutt. Vi skal drive produksjonen halv-intensivt på en måte som gjør at produksjonen kan foregå i mange år uten skadevirkninger, sier investor Nolan til Bistandsaktuelt.

Professor Ian Bryceson som underviser i akvakultur i Bergen, og for øvrig er tilknyttet Noragric på Ås, avviser påstandene om bærekraftig rekeoppdrett i det omfang Nolan planlegger. Bryceson er en respektert autoritet i sitt hjemland Tanzania, og vakte stor oppsikt da han rykket offentlig ut i en tanzaniansk avis mot prosjektet.

NORAD-ja. NORAD har på sin side valgt å underskrive en ny avtale om forvaltning av Tanzanias mangrover. Forvaltningen har et budsjett på 16,5 millioner kroner de kommende åra, hvorav NORAD står for 15 millioner kroner. En begrunnelse for å bidra, trass i planene om det omstridte rekeoppdrettet, er at tanzanianske myndigheter tross alt har stilt en rekke betingelser for å begrense mulige skadevirkninger av anlegget.

Thomas Vermes er journalist i avisen Nationen.

FAKTA:

- Mangroveskog består av spesielle tresorter som tåler saltvann og vokser i tropiske områder på grensen mellom land og hav. Mangroven har et tett flettverk av røtter som til tider står over, til tider under vann. Dette er et unikt økosystem som er tilhold for mange former for organismer.
- Mangrove-økosystemet i Tanzania strekker seg 800 km langs kysten og dekker 115.500 hektar. Trærne hindrer forsaltning av landet innenfor, er et hinder for erosjon og gir lokalbefolkningen goder i form av materialer, brensel, medisiner, osv.
- Stortilt, internasjonal rekeindustri har de siste 20 årene ødelagt store deler av verdens mangroveskoger.

Bawata-kvinner går rettens vei

Tanzanias største kvinneorganisasjon til kamp mot myndighetene

DAR ES SALAAM (b-a): For to år siden opplevde kvinneorganisasjonen Bawata det NGOer i Tanzania frykter mest: Å bli avregistrert av myndighetene. Men Bawata har tatt opp kampen. – Myndighetene forsøkte å kneble oss. Men vi gir oss ikke, sier visepresident Sherbanu Kabisa.

TANZANIA • I TANZANIA: BIBIANA DAHLE PIENE Bawatas kamp mot myndighetene i Tanzania følges med argusøyne av alle ikke-statlige organisasjoner i landet. Kampen står nemlig om retten til full ytrings- og organisasjonsfrihet. Det vil bety mye for utviklingen av det sivile samfunnet i Tanzania.

De siste årene har tanzaniske myndigheter forsøkt å kontrollere den voksende styrken i det sivile samfunnet, blant annet ved å slå ned på frivillige organisasjoner som har drevet med mobilisering rundt forskjellige politiske og menneskerettslige spørsmål.

Slår ned mobilisering. Siden det er myndighetene som bestemmer hvilke organisasjoner som kan bli registrert, og som dermed har rett til å motta støtte, ble avregistrering et effektivt våpen.

I juni 1997 ble 30 ikke-statlige organisasjoner avregistrert, mens ytterligere 206 organisasjoner fikk beskjed om at de sto for tur.

En av de avregistrerte organisasjonene var Bawata. Men det ville ikke kvinneaktivistene finne seg i.

– Loven som ble brukt for å avregistrere oss var den samme loven som britene brukte i 1954 for å hindre president Nyerere i å fremme uavhengighetstanken. Ifølge denne loven trenger ikke myndighetene å bevise sine påstander. De beskyldte oss for å drive organisasjonen som et politisk parti, noe som ikke var sant, forteller Sherbanu Kabisa.

Norsk støtte. Da Bawata (Baraza la Wanawake Tanzania) sommeren 1994 etablerte seg som Tanzanias første landsomfattende og partiuavhengige kvinneorganisasjon, var det

– Vi slåss mot resignasjon og glemsel, sier visepresident i Bawata, Sherbanu Kabisa. For to år siden ble organisasjonen avregistrert av myndighetene.

FOTO: BIBIANA DAHLE PIENE

med sterk norsk støtte i ryggen, både moralsk og økonomisk. Til sammen i årene 1994-97 fikk organisasjonen nærmere 8,5 millioner kroner i støtte fra ambassaden i Dar es Salaam. I tillegg bidro Sida og DANIDA med rundt en million kroner.

Bawata satte spørsmål som vold mot kvinner, misbruk av barn, eierskap til jord og arverett på dagsorden. Under presidentvalget i 1995 gjennomførte de en opplysningskampanje i alle landets distrikter, der kvinner ble instruert i hvordan de skulle få kvinnespørsmål på agendaen til kandidatene ved parlamentsvalget.

Bawata oppnådde raskt stor popularitet. Etter ett års drift hadde organisasjonen over 150 000 medlemmer, kontorer i samtlige 111 distrikter, samt 2 840 lokale nettverksgrupper.

Men aktiviteten ble for truende for myndighetene. Etter tre års drift ble Bawata avregistrert.

Grunnlovsstridig? – Da gikk vi til Høyesterett, og fikk en midlertidig kjennelse om at avregistreringen var ugyldig. Men vi ønsker å gå lenger. Derfor har vi anlagt sak mot myndighetene for å få klarlagt om loven som ble brukt mot oss er grunnlovsstridig, sier Mama Kabisa.

”**Loven som ble brukt mot oss er den samme som britene brukte mot Nyerere i 1954.**

Visepresident i Bawata, Sherbanu Kabisa.

dighetene for å få klarlagt om loven som ble brukt mot oss er grunnlovsstridig, sier Mama Kabisa.

Saken er den første av sitt slag i Tanzania, og skal føres av en av landets stjerneadvokater, professor Issa Shivji ved Universitetet i Dar es Salaam. Dersom Bawata vinner saken, vil det bety mye for alle frivillige organisasjoner.

– Men nå gjør myndighetene sitt beste for å trenere saksgangen. Det skjer neppe noe før valget neste år er over, spår Kabisa. Et eksempel på treneringen er at først i februar i år aksepterte myndighetene innbetalingen av den årlige registreringsavgiften – et år etter at Bawata fikk medhold i retten.

Mindre fra givene. Da det begynte å storme som verst tørket også støtten fra flere av givene ut. De siste årene har Bawata måttet redusere aktivitetene betraktelig, og overlever ifølge Mama Kabisa så vidt med et budsjett på 80 000 US dollar (rundt 600 000 kroner) i året. Det dekker så vidt husleie, strøm, telefon og lønn til en sekretær.

Norge fortsatte å gi penger, men for ikke å trække tanzaniske myndig-

heter på tærne ble støtten i stedet kanalisert gjennom Norges Kvinne og Famileforbund (KF), etter Bawatas eget ønske. Dette innebar imidlertid en reduksjon av støtten.

– I fjor ble det bevilget nærmere 540 000 kroner til Bawata. Men bare halvparten er utbetalt, fordi vi ikke har fått tilbakemelding på hvordan pengene er brukt, opplyser prosjektleder Ingrid Stenvik i KF.

Har betalt høy pris

Stemningen på Bawatas hovedkontor i sentrum av Dar es Salaam er alt annet enn hektisk. Den oppslåtte gjesteboken avslører at siden 1995 fyller navntrekkene til de besøkende ikke mer enn noen få sider.

Hjulene i gang. Ved en pc i det ene hjørnet er Bawatas eneste ansatte, Magdalena Kaihuzi, opptatt med å oppdatere medlemsregistrene. Organisasjonen forsøker så langt det er mulig å holde hjulene i gang, for ikke å bli glemte. Men det har vært vanskelig, innrømmer Magdalena. Avregistreringen har hatt sin pris.

– En rekke av distriktskontorene er stengt, og mange er resignerte. Tidligere drev vi mye lobbyvirksomhet, men nå er det svært få som vil høre på oss. Politikerne er redde for sine egne posisjoner. Også ute i distriktene har mange av våre medlemmer, særlig de lokale lederne, måttet si fra seg verve sine, fordi de ellers kunne risikere å miste jobbene sine, forteller hun.

Nytt håp. – Men nå har vi likevel greid å sette i gang et prosjekt med skoling av distriktsledere. Vi har også gjennomført en studie i to distrikter ved kysten. Der fant vi at det fortsatt finnes mye entusiasme, mange nye medlemmer har faktisk kommet til. Det gir oss håp, sier Magdalena.

Turistene strømmer til South Luangwa

• GUNNAR ZACHRISEN

Antallet turister i nasjonalparken South Luangwa National Park i Zambia økte kraftig i fjor, skriver avisen The Post. NORAD har i mange år vært hovedsponsor for et omfattende viltforvaltningsprosjekt i nasjonalparken.

Ifølge South Luangwa Area Management Unit økte inntektene fra turisttrafikken med 90 prosent sammenlignet med året før. De totale inntektene, inkludert inngangspenger, leie av safarihytter, safaritur, fiskekort og guideleie, økte fra 517 millioner kwacha til 980 millioner kwacha.

Også når man korrigerer for verdifall på den lokale valuta kwacha i forhold til dollar er det en betydelig økning i inntekter – hele 32 pro-

sent. De totale dollarinntektene beløp seg i fjor til i underkant av 500.000 dollar. Prosjektet har som mål å øke parkinntektene til over 1 million dollar i løpet av fire år.

Må ha inntekter. – Hovedmålsettingen med NORADs engasjement er å sikre biodiversitet – dvs. mangfold i dyrelivet. Men for å sikre at prosjektet blir økonomisk selvberende, må det ha inntekter fra turisme, sier prosjektansvarlig ved den norske ambassaden i Lusaka Gudbrand Stuve.

Han ser svært positivt på utviklingen i prosjektet, selv om det ennå er langt fram før prosjektet bærer seg selv økonomisk.

– I den nåværende prosjektfase, fra 1999-2002, er det i hvert fall et

Elefantene i South Luangwa National Park trekker stadig flere turister til lodgene i området.

FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

realistisk mål å redusere behovet for ekstern støtte i betydelig grad, sier Stuve.

Mindre bråk med chiefier. Luangwa-prosjektet har de siste årene hatt betydelige problemer knyttet til fordeling av inntekter mellom lokalbefolkning og lokale chiefier (høvdinge). Flere landsbyer har

opplevd å bli presset til å gi fra seg store pengebeløp av grådige chiefier. Samtidig har det også vært chiefier som har sett gjennom fingrene med kryptskyting av elefanter. Ifølge

Stuve ser det nå ut til at konflikten med høvdingene har roet seg ned. Samtidig avventer man en rettssak i april, etter at to lokale landsbybeboere ble drept av viltvoktere i fjor høst.

Drapene skjedde da viltvoktere stormet en landsby på jakt etter kryptskyttere, men ble møtt av rasende landsbybeboere.

Forskere mener kvinnesatsing har uklar effekt

Bruk av norske midler i FN-organisasjoner og Verdensbanken evaluert

Bruken av norske midler til kvinnerettet bistand gjennom multilaterale organisasjoner har vært nyttig, men det er vanskelig å påvise store resultater. FNs utviklingsprogram UNDP er kommet lengst i å tenke likestilling og å integrere kvinneperspektiver i sitt utviklingsarbeid, mens Verdensbanken er kommet kortest. FAO ligger midt i mellom.

• ODD IGLEBÆK

EVALUERING Det er blant konklusjonene i en evaluering av hvordan norskstøttede FN-organisasjoner og Verdensbanken klarer å trekke inn kjønnsdimensjonen i sitt utviklingsarbeid.

- Det finnes ingen definisjon av hva som er suksess og ikke suksess når det gjelder integrasjon av kjønnsperspektivet (gender mainstreaming) innenfor multilaterale organisasjoner. Vår konklusjon blir likevel at det nytter, men at resultatene varierer avhengig av organisasjonenes mandat og oppbygging, sier forsker Gisela Geisler ved Christian Michelsens institutt i Bergen.

Geisler har ledet et team som har sett nærmere på kvinnerettet bistand gjennom FNs utviklingsfond (UNDP), Verdensbanken (WB) og FNs landbruksorganisasjon (FAO).

Norge var pionér. Mandatet fra oppdragsgiver Utenriksdepartementet har vært å dokumentere og evaluere effektene av norske midler målrettet for å styrke kjønnsperspektivet i de multilaterale organisasjonene. Forslag til videre satsingsområder inngår også.

Evalueringen, som har fått tittelen «Knights on White Horses?», påpeker at Norge har vært en pionér på kvinnerettet bistand. De første initiativene ble tatt i 1971, og siden 1984 er det blitt arbeidet aktivt for å integrere kvinneperspektiver i utviklingsprosessene. FN-organisasjonene har arbeidet både på det allmenne politiske plan og gjennom øremerkede bevilgninger. I flere tilfeller har Norge finansiert opptil halvparten av all kjønnsrelatert virksomhet i slike organisasjoner.

Ulik rekruttering. - Hva man har oppnådd har vært blandet, sier Gisela Geisler. - UNDP er kommet lengst, mens Verdensbanken er kommet kortest. FAO ligger sann midt i mellom. Forklaringene på dette ligger i stor grad i organisasjonenes særpreg eller virksomhet. Verdensbanken, for eksempel, ansetter nesten bare økonomer, mens UNDP relativt sett har mange samfunnsvitere. FAO igjen har flest ansatte med naturvitenskapelig bakgrunn.

Systematikken mangler. - Et hovedproblem i alle tre organisasjonene er mangel på systematikk i forhold til å følge opp kjønnsrelaterte vedtak. Det hele er i for stor grad avhengig av innsatsen til enkeltpersoner, og tross omfattende kursvirksomhet har ikke organisasjonene utarbeidet rutiner for gjennomføring og ansvar, fortsetter Geisler.

Har norske «kvinnemidler», kanalisert gjennom FN-apparatet, noen effekt for kvinner i for eksempel Bangladesh?

FOTO: EVELYN G. HOEN

Resultatene varierer avhengig av organisasjonenes mandat og oppbygging.

Gisela Geisler, Christian Michelsens institutt i Bergen.

Ifølge CMI-forskeren er man i UNDP pålagt å vurdere kjønnsrelaterte aspekter når man utformer prosjekter, mens det ikke nødvendigvis er tilfelle i de to andre organisasjonene.

- Dessuten, planlegging er ikke det samme som gjennomføring, og her kommer de alle til kort, sier hun. Geisler mener at dette henger sammen med at den sentrale ledelsen ofte har for lite motivasjon og forståelse for å gripe fatt i materien.

- Et annet problem er at enhetene som arbeider på området ofte er for lavt plassert i organisasjonenes hierarki, framhever hun. Foruten Gisela Geisler har også forskerne Bonnie Keller og Anne-Lene Norman vært sentrale i arbeidet med evalueringen. Samlet har den kostet 1,2 millioner kroner.

250 intervjuer. Rapporten beskriver utviklingen siden 1985 innenfor det som med en samlebetegnelse kalles «tiltak for å bedre kvinners situasjon og likestilling».

Den er basert på studier av en serie dokumenter fra de tre organisasjonene og norske myndigheter.

Mer enn 100 personer ved organisasjonenes hovedkontorer i Washington (WB), New York (UNDP) og i Roma (FAO), samt det norske Utenriksdepartementet er blitt intervjuet.

Landstudier er blitt foretatt i Uganda, Malawi og Bangladesh. Også her har intervjuer vært den sentrale arbeidsmetoden. Samlet er omlag 150 personer intervjuet i disse landene, fordelt med en halvpart i Uganda og en fjerdepart i hvert av de to andre landene.

1 av 5 mangler informasjon om resultater

En av fem norskfinansierte FN-prosjekter mangler informasjon om oppnådde resultater. Det framgår av den nye evalueringsrapporten fra CMI. Evalueringsrapporten om integrering av kjønnsperspektiver i FN-bistanden inneholder en oversikt over slike prosjekter med norsk finansiering for perioden 1985-98. Samlet dreier det seg om cirka 150 millioner kroner, fordelt med 37,6 mill. kroner på UNDP, 57,3 mill. kroner på FAO og 55,1 mill. kroner på

Verdensbanken.

Med utgangspunkt i materialet i rapporten har Bistandsaktuelt gjort en sammenstilling av hva som er oppnådd for det samlede beløp. Denne gir dette bildet:

Ikke avsluttet: . . . . . 9,8 %
Informasjon mangler: . 21,2 %
Ikke tilfredsstillende: . 13,2 %
Tilfredsstillende: . . . . 16,7 %
Rimelig bra: . . . . . 29,8 %
Meget bra: . . . . . 9,3 %

Byråsjef Erik Berg i Utenriksdepartementets Planleggings- og evalueringssenhet, som har vært oppdragsgiver, sier at han ikke har studert «karaktersettingen», og derfor ikke kan kommentere den.

- Men det ikke uvanlig at vi i vårt evalueringsarbeid mangler materiale som oppsummerer bruk av bevilgninger. Jeg er heller ikke overrasket over at det kan dreie seg om mer enn tjue prosent, sier han.

notiser

Mugabe kjøper russiske våpen

ZIMBABWE: Zimbabwe, i samfinansiering med Kongo, er i ferd med å avslutte forhandlinger om innkjøp av 10 Mi-24 helikoptre, bomber og skytevåpen til en verdi av 1 milliard dollar fra en russisk våpenleverandør, rapporterer «The Financial Gazette» i Harare. Zimbabwes forsvarsminister vil ikke bekrefte handelen. Sammen med soldater fra Angola, Tsjad og Namibia har 6000 zimbabwiske soldater siden august i fjor kjempet mot Tutsi-geriljaen i DR Kongo.

Nye prosjekter etter Mitch

MELLOM-AMERIKA: Orkanen Mitch har gitt nye muligheter for å gjenoppbygge Honduras og Nicaragua, mener FNs utviklingsprogram (UNDP). Orkanen synliggjorde nemlig de omfattende fattigdoms- og miljøproblemene, og flere peker på at Mitch blir et vendepunkt for myndighetenes økonomiske politikk i Mellom-Amerika. (IPS)

Økte protester mot regjeringen

NICARAGUA: Stadige prisøkninger og korrupsjonsanklager mot regjeringen har ført til at protestbevegelsene mot regjeringen i Nicaragua vokser. I begynnelsen av april varslet regjeringen en prisøkning på mellom åtte og 14 prosent på matvarer, bensin og offentlige tjenester. Omtrent samtidig dannet 22 fagforbund, fellesorganisasjoner og menneskerettsgrupper «Folkets koordineringsorgan», som skal kjempe mot korrupsjonen i landet. (IPS)

EU advarer mot politisk ustabilitet

BANGLADESH: På et møte i Brussel i midten av mars uttrykte EU sterk bekymring over Bangladesh' forverrede politiske situasjon og voksende ustabilitet. EU advarte også om at dersom den politiske volden og intoleransen fortsetter, vil dette få negative konsekvenser for utenrikshandelen og utviklingssamarbeidet. (IPS)

Rettelse

I en artikkel om Zimbabwe i Bistandsaktuelt nr.2-99, het det at parlamentet hadde vedtatt at president (Mugabes) streikeforbud er ulovlig. Det korrekte skal være at en parlamentskomité gikk imot presidentens forbud mot streiker. Parlamentet har derimot ikke gjort noe slikt vedtak.

Mister Mitch-millioner

Tafatthet og rot gjør at Honduras går glipp av midler til gjenoppbygging, mener UNDP

TEGUCIGALPA (b-a): I november i fjor ba FN giverlandene om 83 millioner dollar til gjenoppbyggingsarbeidet i Honduras etter Mitch. FN-organisasjonene fikk 5,8 millioner dollar.

– Situasjonen nå fem måneder senere, har ikke bedret seg. Den honduranske regjeringen mangler en strategi, og giverlandenes penger uteblir, sier UNDPs Zoraida Mesa.

”**Broer har tydeligvis mer «sex-appeal» enn det å rydde opp i byene eller gi penger til sanitærprosjekter.**

Zoraida Mesa, stedlig representant for FNs utviklingsprogram i Honduras.

(UNDP), som koordinerer hjelpearbeidet i landet, forteller at landet mottok mye nødhjelp rett etter naturkatastrofen. Giverlandene fulgte deretter opp med løfter om ytterligere bistand til gjenoppbyggingen.

– Blant annet lovet flere land å bidra med hjelp til å rydde opp i byene, men de begynte aldri med arbeidet. Regjeringene sloss derimot seg imellom om å få de mer synlige prosjektene, som å få bygge broer, sier Mesa. Hun trekker fram et eksempel der USA, Sverige, Japan og Storbritannia alle ønsket å bygge den samme broen.

– Det tok to måneder å avgjøre hvem som skulle få prosjektet. Broer har tydeligvis mer «sex-appeal» enn å rydde opp i byene eller gi penger til sanitærprosjekter, sier Mesa.

Skjevt fordelt. UNDP alene ba om nesten 16 millioner dollar til sitt hjelpearbeid, men har kun fått 1,1 million dollar. I tillegg til at bistandspenger uteblir, er det også et problem at hjelpen er blitt skjevt fordelt.

– Det har vist seg nærmest umulig å få den honduranske regjeringen, bilaterale eller multilaterale givere til å satse på hjelpeprosjekter i avsidesliggende områder som La Mosquitia, forteller UNDP-representanten. La Mosquitia ligger nord i landet på grensen til Nicaragua

Samles i Stockholm. 25-28. mai samles representanter for landene i Mellom-Amerika for å diskutere hjelpearbeidet i regionen med de nordiske landene og USA. Møtet skal foregå i Stockholm, Mesa understreker at penger ikke er nok, hvis man skal få til en vellykket gjenoppbygging av Honduras.

– Honduras står overfor sin største utfordring noen sinne. De må ikke miste denne muligheten til å gjøre forandringer i samfunnssystemet. Mange av Honduras' problemer var der også før Mitch-katastrofen, sier Mesa.

Hun tror utfordringer knyttet til demokrati og økt lokal deltakelse vil være blant problemene som vil bli diskutert på Stockholms-konferan-

sen.

– I dag går for mye av ressursene gjennom Honduras' regjering, uten at det er noe samarbeid med de lokale myndighetene, sier Mesa.

Langvarig nødhjelpsarbeid. – Også her i Nicaragua er det et problem at regjeringen ikke har presentert mange nok gjennomtenkte prosjekter, sier Norges ambassadør i Nicaragua, Ingunn Klepsvik.

Norge ga 23 millioner dollar i en ekstrabevilgning umiddelbart etter Mitch, som ble fordelt mellom de fem rammede landene.

– I Nicaragua ble ingen av de norske prosjektene lagt på is som følge av Mitch. Men en del midler som opprinnelig var ment til langsiktige prosjekter, ble omdirigert til umiddelbar nødhjelp, sier Klepsvik.

Seks måneder etter Mitch, går fremdeles store deler av den norske hjelpen til nødhjelpsrelaterte prosjekter.

Liv Rønnebak er juniorekspert ved UNDPs nordiske kontor i København og tidligere utenriksreporter i Dagsavisen.

HONDURAS

• I HONDURAS: LIV RØHNEBÆK

Honduras ble verst rammet av de mellomamerikanske landene under flomkatastrofen i oktober i fjor. En halv million mennesker ble hjemløse, 6.600 ble drept mens 8.000 mennesker fortsatt er savnet.

Zoraida Mesa, stedlig representant for FNs utviklingsprogram

Flomofrene frykter at kriseløsninger

TEGUCIGALPA (b-a): Det er fuktig og mørkt i en gymsal i Honduras' hovedstad Tegucigalpa. På gulvet har folk forsøkt å skape sitt eget krypinn ved hjelp av tepper og klær. Her bor det 312 personer – alle ble de husløse etter Mitch-katastrofen i oktober i fjor.

• LIV RØHNEBÆK

– Det er hardt å bo her. Vi har så og si ikke noe privatliv, og sover på det kalde gulvet fordi vi ikke har råd til madrasser. Ett av barna mine ble sykt av å bo her og holdt på å dø, forteller Jose Guillermo Fraundale.

Sammen med kone og fem barn har han bodd i gymsalen siden flommen tok alt han og familien eide.

Bor i telt. I utgangspunktet skulle tilværelsen i gymsalen kun vare i to måneder, i påvente av midlertidige boliger. Nå har Jose Guillermo Fraundale og familien bodd i gymnastikkhallen i et halvt år.

– Jeg vet ikke hvor lenge vi blir boende her. Ingen har hørt noe, sier Fraundale.

På utsiden av gymsalen bor ytterligere 658 mennesker i telt. Matrasjonene er på 450 gram per dag, og består av sardiner, mais, bønner og olje. Hver åttende dag deles rasjonene ut, men matvarelagrene skrumper inn.

Norsk hjelp. Et stykke unna idrettshallen lever 194 familier i foreløpige boliger, såkalte CHATs. Boligene, til en total pris av fem millioner norske kroner, er betalt av den norske regjeringen. På 24 dager job-

bet i alt 1.000 mennesker på skift for å få satt opp de midlertidige boligene. Hvert hus har et eget kjøkken med to kebluss. Der bytter 20 familier på å lage mat.

– Vi kom hit etter å ha bodd tre måneder i en skole, forteller Edilberto Aguilar.

Han ligger i en av familiens fire senger med forstuet ankel. I rommet, på kun sju-åtte kvadratmeter, bor han, kone og fire barn. I ett hjørne står to pappkasser med eiddeler.

Ellers eier familien ingen ting. Lettveggene med hønse-netting på toppen klarer ikke å stenge ute støyen fra de øvrige familiene.

– Det er vanskelig å få sove her, det er konstant støy, sier Aguilar, som drømmer seg tilbake til da han og familien bodde i eget hus.

Frykter innbrudd. – Vi hadde et toroms murhus som jeg hadde bygd. Nå håper jeg på å få mitt eget hus igjen. Samme hvor lite det er, vil det være bedre enn slik vi bor nå. Her kan vi ikke en gang gå ut alle sammen, ettersom det ikke finnes lås på døra, forteller han og peker på inngangsdøra.

Frykten for innbrudd gjør at en i familien alltid må være hjemme.

Flomofrene er spent på hvordan husene vil tåle regntiden når den tar til om en måned. Takene er allerede blitt forsterket, da sterk vind førte til at takplatene blåste av.

Opprinnelig skulle familiene bo i de midlertidige boliger i opptil 13 måneder, i påvente av nye, permanente hus.

– Vi har ikke hørt noe, og frykter at vi må bli boende her lenger, sier Edilberto Aguilar.

Jose Guillermo Fraundale deler ut matrasjonen på 450 gram per dag.

FOTO: ANDERS GUNNARTZ

Midlertidige boliger i Tegucigalpa, bygd med norske midler.

FOTO: ANDERS GUNNARTZ

skal bli varig bosted

notiser

Strømmer til valgregistrene

SØR-AFRIKA: Over 80 prosent av velgerne i Sør-Afrika har registrert seg til det forestående parlamentsvalget 2. juni, skriver den sørafrikanske avisen Business Day. Ifølge lederen for den uavhengige valgkommissjonen, Mandla Mchunu, har 18,3 millioner av Sør-Afrikas totale velgermasse på 22,7 millioner mennesker registrert seg.

Seks MiG-fly gir Unita makt

ANGOLA: Den angolske opprørshæren Unita skal ha mottatt seks russiske MiG kampfly til bruk i den intensiverte borgerkrigen, hevder sørafrikanske kilder overfor avisen Mail&Guardian. Flyene skal ha kommet fra Ukraina via Zambia. Myndighetene i Luanda har anklaget Zambia for å være en av hovedkanalene for våpentilførselen til Unita. For to måneder siden truet den angolske regjeringen Zambia med militære aksjoner dersom våpentrafikken ikke opphørte.

Taper på fisk

UGANDA: Uganda står i fare for å tape en årlig inntekt på 100 millioner US dollar fra fiskeeksport dersom EU innfører forbud mot å importere fersk nilabbor, skriver nyhetsbyrået IPS. Nilabbor er Ugandas tredje største eksportartikkel. EU har truet med et slikt forbud fordi fiskere ved Victoriasjøen ofte bruker ulovlige kjemikalier i fisket i sommersesongen, noe som forgifter fisken og forringere kvaliteten. Helsepersonell i Uganda hevder at forgiftning av fisken var delvis ansvarlig for det siste kolerautbruddet i 1996, som tok livet av tre personer i Kampala.

Ny kommisjon mot diskriminering

RWANDA: Rwandas myndigheter har nedsatt en ny kommisjon som skal slå ned på alle former for diskriminering, melder nyhetsbyrået PANA. Kommisjonen består av 12 medlemmer som alle er under 21 år gamle. Arbeidsminister Jean Nepomene Nayinzira sier til Panafrican News Agency at kommisjonen er opprettet som følge av nødvendigheten av å etablere en ny mentalitet i Rwanda, og skape samhold mellom de forskjellige folkegruppene.

Finsk bistand til krigen i DR Kongo?

NAMIBIA: Finland, en av de største giverne til Namibia, frykter at deres bistand direkte eller indirekte er blitt brukt til å finansiere namibiske myndigheters engasjement til Kongo-krigen, skriver avisen The Namibian. Direktøren for Afrika-seksjonen i det finske utenriksdepartementet, Kari Alanko, sier at det er vanskelig for finske myndigheter å forsvare bistanden til et

land som bruker sine sparsomme ressurser til å krige i et annet land.

Forverret skoletilbud i afrikanske land

AFRIKA SØR FOR SAHARA: De afrikanske landene sør for Sahara må bruke nærmere 2 milliarder US dollar mer i året for å sikre utdanning for alle, har UNICEF regnet ut. I dag bruker landene til sammen 9 milliarder dollar på grunnutdanning, men dette er bare halvparten av 1980-nivået, regnet ut per hode, skriver UNICEF i rapporten *The State of the World's Children*. Til sammenligning brukte regionen over 12 milliarder dollar på å betjene gjeld. 40 millioner afrikanske barn får ingen skolegang, og under halvparten av jentene (47 prosent) får primærutdanning. Situasjonen i dag er verre enn i 1985, skriver UNICEF.

AIDS-vaksine

HIV/AIDS: Forskere i Storbritannia /Kenya og USA/Sør-Afrika er i gang med to samarbeidsprosjekter med å utvikle billige, sikre og effektive vaksiner mot de hiv-virusene som er vanligst i Afrika. Forskningen skal være kommet så langt at man kan begynne testingen på mennesker innen de neste par årene, skriver bladet Africa Recovery. Så langt har laboratorietester og testing på dyr vist at begge vaksinene tilsynelatende får immunsystemet til å produsere celler som bremser hiv-infeksjonen. Mange mener imidlertid at det er umulig å lage vaksiner mot aids, fordi hiv-viruset finnes i så mange varianter.

Økende mangel på drikkevann

VANN: Mangelen på ferskvann og rent drikkevann øker i omfang, slår FNs universitet (UNU) fast i en ny analyse, referert i Brennpunkt FN. Det vil koste mellom 50 og 100 US dollar per person å skaffe rent vann til de 1,4 milliarder mennesker som ikke har tilgang til dette, mener UNU. En slik investering ville forhindre 3,3 milliarder sykdomstilfeller og 5,3 millioner dødsfall årlig som følge av urent drikkevann.

WHO-suksess mot blindhet

VEST-AFRIKA: Verdens helseorganisasjon (WHO) har beskyttet nærmere 34 millioner mennesker fra å få elveblindhet gjennom kontrollprosjektet OCP (Onchocerciasis Control Programme) i Vest-Afrika, skriver Brennpunkt FN. Før programmet startet for 25 år siden var elveblindhet et svært alvorlig problem i regionene. Rundt 60 prosent av befolkningen fikk infeksjonen, og i enkelte byer ble hele 10 prosent blinde. I dag er faren for nye tilfeller av elveblindhet nesten utryddet i store deler av Vest-Afrika.

Den forbannede pennen

Redd Barna-prosjekt bryter forbannelser og bringer barn til skolen

Når folk nordøst i Uganda ble syke, fikk vanskapte barn eller mistet buskapen sin, var det alltid noen som tenkte: kan de ha trosset forbannelsen og lært seg å skrive?

• INGER STAVELIN (TEKST OG FOTO)

UGANDA

I Karamoja, som består av fylkene Moroto og Kotido nordøst i Uganda, kan bare rundt 12 prosent av befolkningen lese og skrive. «Pennen er farligere enn spydet», sa De Eldre på 1940-tallet, etter å ha sett hvordan britene brukte pennen til å skrive ned navnene på deres beste menn og sende dem i krigen.

Få kom tilbake. For å beskytte folket sitt mot slike overgrep, forbannet De Eldre pennen, grov den ned og nektet sine barn og barnebarn å gå på skole.

Sakket akterut. De siste årene har det vært en begynnende positiv velstandsutvikling sør i Uganda, særlig i og rundt hovedstaden Kampala. Myndighetene både i Karamoja og i Kampala har sett hvordan nordområdene har sakkert akterut, og lett etter måter å få Karamoja med i utviklingen på. I 1995 kontaktet ugandiske skolemyndigheter Redd Barna med spørsmål om de ville støtte arbeidet med å få flere barn til å gå på skole, og Redd Barna var positive.

Ingen fordeler med skole. – Vi begynte med å undersøke hvorfor karimojongene ikke ville sende barna sine på skole, sier Rosemary Oyollo og Albert Aleper Loram, utdanningsdepartementets inspektører i Kotido og Moroto.

– Vi fikk klare svar. For det første trengte de barna sine hjemme, til å gjete dyra, dyrke jorda, passe barn, hente vann, male korn og koke mat. For det andre hadde de erfart at barn som gikk på skolen, tok avstand fra den kulturen de kom fra, og reiste hjemmefra. Folket her så ganske enkelt ingen fordeler med skolen, sier de.

Definerte egne behov. Dermed begynte en spennende prosess. Skoleadministratorer, departementsfolk og lokalbefolkning møttes, og karimojongfolket ble oppfordret til å selv definere hva de trengte å lære. Det viste seg å være mye.

Kvegdrift og husdyrhold, jordbruk og husstell, selv om det strengt tatt bare er de mellom seks og 18 ABEK (Alternative Basic Education for Karamoja) er laget for.

Men de store barna tar med seg småsøskenene sine, og i utkanten av sirkelen sitter både foreldre og noen besteforeldre. De voksne forteller at

”

Når jeg kan lese, da kan jeg selv se hva som står i brevene vi får til landsbyen. Hvis det kommer et brev om at noen skal i fengsel, så får de tid til å gjemme seg bort.

Maria, skoleelev (12).

Helt fram til 1995 lærte barna nordøst i Uganda bare unntaksvis å skrive og regne. I dag knytter mange av barna håpet om en bedre framtid til nettopp pennen.

FOTO: INGER STAVELIN

de er der delvis for å sjekke at barna lærer de nyttige tingene som de var blitt enige om på forhånd, og delvis for å lære selv.

Tilpasset arbeidstida. Skoletida her under trærne er tilpasset barnas arbeidstid. Så fort sola har stått opp samles de til et par timers undervisning, før de tar med seg sine vannkanner og går til brønnen, eller sine kjepper og går med geiter og kyr på leiting etter beite.

Noen samles tidlig på ettermiddagen igjen, hvis de kan komme fra matstell, klesvask og jordbruk. I skumringstimen er så den tredje økta, for noen av barna den eneste de har anledning til å delta på. De som har tid og lyst kommer, og de som kommer, er ivrige etter å lære.

Pedagogikken er bygget opp rundt temaer. I dag lærer de om grønnsaker og korn, om hva de heter, hvordan de dyrkes, hvilken form og farge de har. De teller frø og regner med dem, de synger sanger om grønnsaker og vanning, og de staver seg gjennom alt de dyrker i hagene sine.

Over halvparten er jenter. – Når jeg kan lese, da kan jeg selv se hva som

står i brevene vi får til landsbyen. Hvis det kommer et brev om at noen skal i fengsel, så får de tid til å gjemme seg bort, sier Maria (12).

Leseferdigheter vil gi henne en helt ny kontroll og mulighet til å forstå hva som foregår i samfunnet rundt henne.

– Og så kan vi lese hva som står på vaksinene vi gir til dyra, sier Paulo (14), som er gjeter.

– Når vi kan telle og regne, kan ingen snyte oss når vi handler, sier Elisabeth (12).

Velstandsdrøm. Barna knytter sine drømmer om velstand til det å få en utdanning. De ser at de som tjener bra med penger, er de som har gått på skole. Og de er de som har rene klær, drikker brus, hører radio og kanskje kjører bil. Det gjør ikke deres foreldre, som sliter med et karrig jordbruk og et husdyrhold som gir lite avkastning.

Inger Stavelin er journalist i frilansbyrået Sørvis Presse & Informasjon.

Lærer raskere

– Vi ser allerede nå etter et halvt års drift, at barna lærer mye raskere å lese og skrive på ABEK enn de gjør i den offentlige skolen. Det har gjort at flere landsbyer utenfor Karamoja har bedt oss om å utvide prosjektet, og lærere i den offentlige skolen har tatt kontakt for å få noen tips, sier Bjørn Hagen, leder for Redd Barnas kontor i Uganda.

Ifølge Redd Barna-representanten er en av de mange positive sidene at så mange jenter deltar. Mens jentene som regel slutter etter bare ett til to år i den vanlige skolen, utgjør de flesteparten av de som deltar på ABEK.

– Prosjektet «eies» og drives lokalt. Vi er bare inne og overvåker og finansierer det, opplyser Hagen.

FAKTA OM ABEK:

- ABEK betyr Alternative Basic Education for Karamoja.
- ABEK har 69 læresentra, 138 lærere eller veiledere, og ca. 6500 barn fra 6 til 18 år møter opp til undervisningen. Veilederne kommer fra landsbyene de jobber i, og er godkjent av et foreldreråd. Foreldrene kan følge undervisningen hvis de ønsker.
- De voksne i landsbyene har vært med å bestemme hva barna skal lære, og tar utgangspunkt i deres egen kultur. Undervisningen skjer på deres eget språk.
- På sikt skal barn som har fulgt ABEK-undervisningen få den samme kunnskapen som om de hadde fulgt den offentlige, syvårige skolen. ABEK ses ikke på som en konkurrent til det vanlige skoleverket, men som et supplement. Flinker barn går allerede nå over fra ABEK til vanlig skole, for å ta grunnskolen på kortere tid.
- Redd Barna har støttet prosjektet siden det kom i stand i 1995. Det er kommet lokale ønsker om å utvide prosjektet også til andre fylker.

Det korruppte samfunn

AV CLETUS PONELLA, TANZANIA

Korrupsjon er en del av livet i Tanzania, men jeg er lite stolt når organisasjonen Transparency International (Bistandsaktuelt 2/99) utpeker oss til det fjerde mest korruppte folk i verden. Jeg vil ikke på noen måte forsvare korrupsjon. Det er et onde som må bekjempes med alle midler. Men jeg vil gjerne forklare litt om hvor lett det er at korrupsjon blir en del av dagliglivet.

Det ser ikke ut til å nytte verken med lover eller politi. Korrupsjonen sprer seg i Tanzania og andre afrikanske land; natt og dag, i by og bygd. Korrupsjon ser ut til å høre til dagens orden og har blitt en sentral del av det sosiale liv. Tro ikke at våre korruppte tjenestemenn strekker fram handa og krever penger. Korrupsjon i praksis er det usagte - blikket, en anelse heving av skuldrene, tomheten, tausheten og passiviteten.

Den økende korrupsjonen har ført til at essensielle offentlige og sosiale tjenester, de fleste knyttet til sentrale menneskerettigheter, har fått en skremmende høy prislapp. Korrupsjon regjerer som en konge både i offentlig og privat sektor, som en trussel mot rettferdighet og demokrati. Jeg ville gjerne møte den tanzanier som med hånden på hjertet kunne si at han aldri har vært involvert i noen som helst form for korrupsjon.

Noen eksempler: En bonde som vil at sønnen skal begynne på grunnskolen må som regel før eller seinere snakke med store bokstaver (betale) til skolemyndighetene. En gravid kvinne som vil ha de nødvendige kontroller på en helsestasjon må minst en gang danse til melodien (betale) fra sykepleiere eller andre helsearbeidere. En pensjonist får ikke sin rettmessige

Gravide kvinner presses til å betale penger under bordet for å få en skikkelig behandling på helsestasjonen, fremholder artikkelforfatteren.

FOTO: BIBIANA DAHLE PIENE

Korrupsjonen regjerer som en konge både i offentlig og privat sektor, som en trussel mot rettferdighet og demokrati.

støtte før han får minst to ender til å møtes (betale) i det byråkratiske edderkopnett. Han må tømme lommene for «chai» (penger) til kontorfunksjonærene for at saksmappen hans skal flytte seg over på den rette pulten. Hvis ikke han legger penger på bordet, er det ikke måte på hvor mange historier han må høre på; mappa hans har kommet bort, blitt lagt på feil pult eller har av en eller annen grunn havnet helt underst i papirbunken som saksbehandleren aldri klarer å arbeide seg igjennom.

Skal man skaffe seg et pass i Tanzania må man arbeide seg gjennom mange av korrupsjonens kjente stadier. Selv betalte jeg nylig en drøy

sum for å få innlagt elektrisitet i huset mitt. Ledningene var strukket, men det manglet en måler. Det tok ni måneder å få ordnet dette. Da var hele familien lei av lunken brus og mørke kvelder.

Korrupsjonen er ikke bare et problem mennesker i mellom, men det er et avgjørende problem for et fattig lands økonomi. I mange år har forretningsmenn i Tanzania unngått importavgifter og toll på importerte varer ved å stappe lommene til tollbetjenter fulle. Statskassa gikk glipp av milliarder av dollar over tid, og det er enormt mye penger for et fattig land som

sett fra sør

I spalten **Sett fra Sør** vil du møte ulike korrespondenter fra afrikanske land.

Tanzania. De viktige nordiske bistandsgiverne reagerte kraftig på dette, og bistand ble holdt tilbake.

Det er ikke lett å komme korrupsjonen til livs. Lovverket finnes, men det er få som orker å bringe slike saker for retten, selv der det er store summer involvert. Ønskene om korrupsjon settes fram i det skjulte og det er svært vanskelig å føre beviser i en korrupsjonssak. Fra politisk hold blir det stadig satt i gang kampanjer mot korrupsjon. Vi venter og ser om noe vil skje, men vi er egentlig ikke optimister.

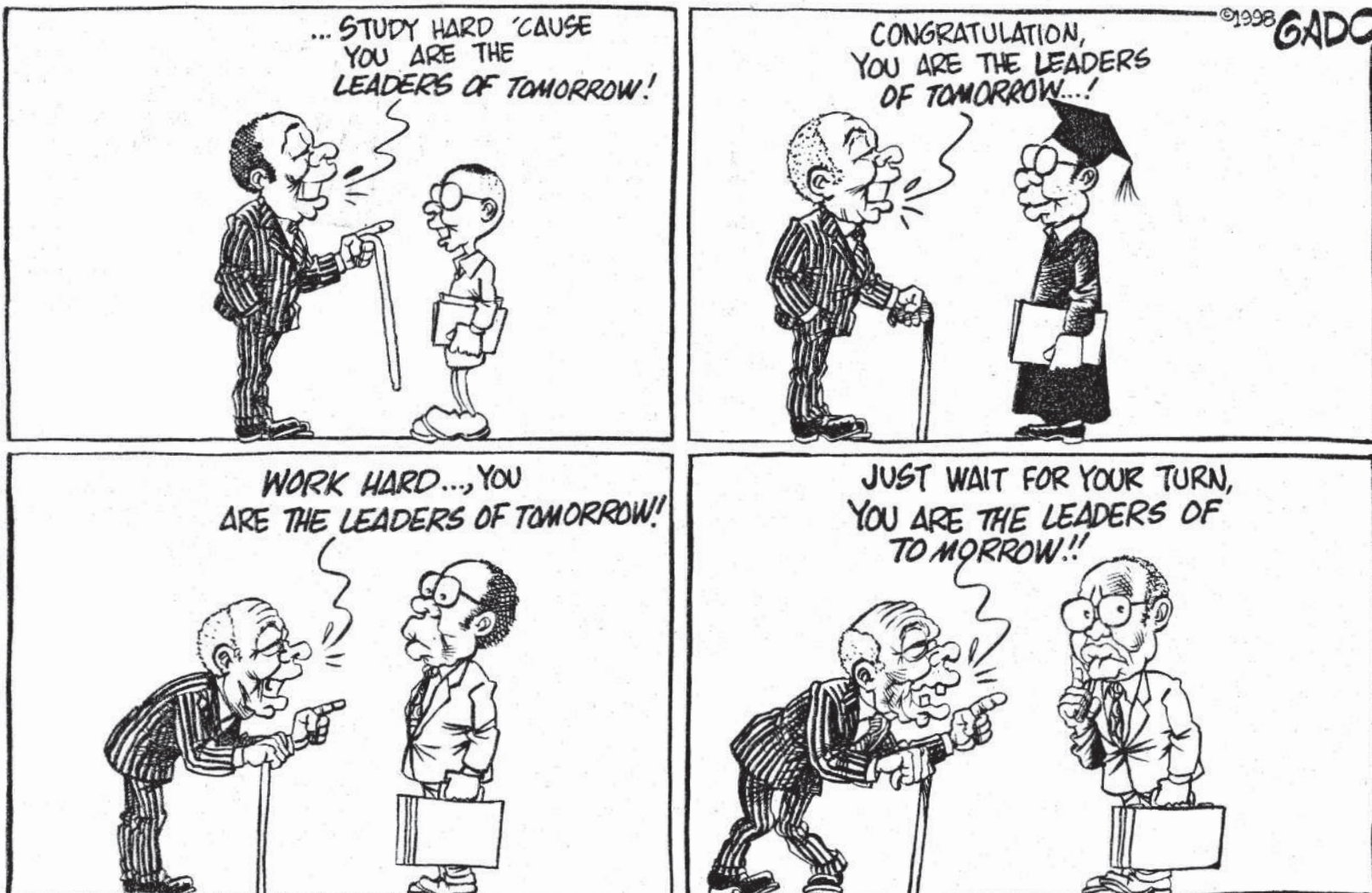
Personlig har jeg tro på at kritiske og uavhengige aviser kan være med på å utfordre korrupsjonen. Det stiller imidlertid store krav til journalister og redaktører som må være like nøyaktige i bevisførselen som dommerne i en rett. Det skader mer enn det gagnar når aviser slår opp store saker om korrupsjon, for så å måtte dementere og trekke seg fra skanse til skanse i de påfølgende dager etter «avsløringen». Da sier leserne: «Det var nok ikke så ille, allikevel».

Men korruppte tjenestemenn og politikere kan ikke skjule seg bak at dommere i retten og journalister i aviser ikke klarer å komme helt i mål med sine anklager. Folk vet at korrupsjonen er overalt - til nær sagt alle døgnets tider.

Cletus Ponella er informasjonssjef ved Tanzanias parlament, tidligere journalist og i dag korrespondent for bladet Mango, utgitt av Norsk Fredskorps-samband.

Gados verden

Tanzanierenen Godfrey Mwampembwa, bedre kjent som «Gado», er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere. Han tegner blant annet for den uavhengige kenyanske avisen Daily Nation.

Fobier i frostlandskap

Om «elefant-fobi», gepard-allergi, hjemkomst og psykisk belastning

AV ELSA DØHLIE

Jeg lider av en eksklusiv plage: «elefantfobi». I tillegg er jeg blitt allergisk mot gepardpels og jeg fryser hele tiden. Jeg har tilbragt to år i Botswana, landet med mer enn 130 000 elefanter og to tamme, kjærlige geparder, Duma og Letotse i reservatet Mokolodi, hvor min datter jobbet. Det har gått syv uker siden vi kom hjem. Jeg fryser hver dag. Hodet mitt er fullt. For første gang sier jeg litt forsiktig at jeg føler meg sliten.

Det beste jeg kan gjøre er å sitte musestille, kanskje titte på bilder og snakke med barna mine om hverdagen i Botswana, eller se på såper på TV og strikke to rette og en vrang. Etter timeplanen skulle jeg vært i full fart på jobb, men jeg kommer ikke riktig i gang. Jeg kjenner ubehaget hver dag.

På trikken møter jeg en tidligere kollega. Hun fnyser av tendensen til at alt vi erfarer blir til problemer. Jeg skammer meg og er selvfølgelig enig med henne: Mine opplevelser og erfaringer er langt fra noe problem. Men hodet er så fullt og energien er ikke som den pleier. Vinter været kan ikke ta all skylden for energitapet. Selv ikke skiturene i strålende sol gir mer enn en kortvarig vitaliserende effekt.

Ubehaget uroer og jeg leter etter holdepunkter for å forstå. Jeg finner en fersk doktoravhandling: *The Internationalization of Work. Psychophysiological Predictors of Adjustment to Foreign Assignment* av Ingrid Anderzén ved Karolinska Institutet i Stockholm (1998). (1) Dette handler om oss som har jobbet ute: «expatriates».

Hjemme best? Hva som påvirker tilpasningsprosessen for oss «expatriates» er gjenstand for en stadig voksende interesse. Tidlige studier avdekket at ansatte og deres familier erfarer stress både under oppholdet i utlandet og når de kommer hjem. Selv om det viser seg å være flere problemer knyttet til repatrieringen enn til oppholdet ute, har det å komme hjem fått mindre oppmerksomhet. Underlig. Allikevel var dette godt å lese.

Vitalitetstap (vital exhaustion), tretthet, utbrenthet og stressrelaterte symptomer som mage- og søvnproblemer, blir ofte rapportert i repatrieringsfasen. «Expatriates» erfarer langt større grad av tretthet og vitalitetstap etter tilbakekomsten enn når de er ute. Helse vurderes også å være dårligere i repatrieringsfasen enn før og under utenlandsoppholdet.

Samtidig er det en nær sammenheng mellom holdninger til repatriering og holdninger til oppdraget ute. De som hadde hatt et positivt forhold til arbeidet ute hadde gjennomgående mindre tretthet og vitalitetstap ett år etter tilbakekomsten. Jeg aner et håp for meg selv. Jeg likte jobben min og oppholdet godt.

Slutter. Vanskeligheter med å tilpasse seg etter hjemkomst avspeiles gjennom de mange som forlater jobben de kommer tilbake til. I Anderzéns studie er det 30% som slutter før det er gått ett år. Studier fra USA viser at 50% forlater jobben før det har gått tre år. Oppgående bedrifter og organisasjoner vil kunne tolke dette som signaler på at de må forberede sine ansatte på tilbakekomsten. Hittil har jeg ikke diskutert min egen tilbakekomst med

Artikkelforfatteren på besøk i Mokolodi-reservatet i Botswana.

FOTO: ELINE DØHLIE SALTNES

leserbrev

Tap av vitalitet, tretthet, utbrenthet og stressrelaterte symptomer som mage- og søvnproblemer, blir ofte resultatet når bistandsarbeidere vender hjem.

noen andre enn familien og en god venninne.

Stol på egne krefter. Repatriering handler både om personlig og profesjonell tilpasning. Forutsetninger og egenskaper hos den enkelte, forholdene på arbeidsplassen og den enkeltes nettverk og støtte er identifisert som viktige faktorer som gjør både tilpasningen ute og repatrieringsfasen lettere.

Rimeligvis er det vanskeligere å tilpasse seg land med stor grad av kulturell ulikhet. Studier bekrefter at symptomer på psykisk stress er mer fremtredende der det er stor avstand mellom hjemmekulturen og vertslandets kultur. Men kulturell avstand, tilpasning og stress synes å være viktigere under oppholdet ute enn ved repatriering.

Studier viser også sammenheng mellom individuelle forutsetninger og egenskaper og tilpasning. Blant annet har alder en stor betydning. Godt voksne mennesker har gjerne rikelig erfaring med å forholde seg til forandringer og har derfor ofte mindre problemer med tilpasning. Dette kan jeg underskrive på.

Andre personlighetsfaktorer som henger sammen med en vellykket tilpasning er selvtillit, kontroll over egen livssituasjon, evne til å se sammenheng og mening og ikke minst individuell mestringskompetanse. Personlige ressurser og egen-

skap gir derfor de viktigste signalene på hvordan en person vil håndtere uteoppdraget og hjemkomsten.

Jeg tenker på egne ressurser og hvordan jeg organiserte meg slik at jeg kunne trappe opp jobb fra noen timers arbeid de første dagene til å gå over til full tid etter fire uker. Godt å ta kontroll over sin egen situasjon. Det gjelder å ha vett til å ta vare på seg selv. Det er slett ikke sikkert at andre gjør det. Erfaringer fra tilbakevendning fra tidligere uteoppdrag kommer godt med.

Familiebånd. Hvordan familien fungerer sammen er selvfølgelig også viktig. Gode familiebånd og vellykkede opplegg for hele familien styrker tilpasningsprosessen ute og ved hjemkomst. Jeg tenker med glede på barnas begeistring og trivsel ute. Husbonden slet nok mer med pendling og flere baller i luften.

Kvaliteten av nettverket og tilgangen på sosial støtte både ute og hjemme viser seg også å være viktig for tilpasning, trivsel og helse. Informasjon, direkte hjelp og emosjonell støtte letter tilpasningen til en fremmed kultur, på en fremmed jobb og ved tilbakekomsten. Jeg sender en stille takk til det lille norske miljøet i Botswana. Vi tok intuitivt vare på hverandre. Hjelp og støtte fra kollegaer og venner i Norge har også lettet tilpasningsprosessen både ute og ved hjemkomst for meg.

Mer selvtillit. En god del studier tar også opp spørsmålet om hvordan tilpasning til selve arbeidet og arbeidsmiljøet påvirker den utarbeidendes psykiske helse og trivsel. Disse viser at god tilpasning til arbeidsmiljøet fremmer en følelse av generell trivsel og god mental helse, mens problemer på jobb kan få store negative konsekvenser ute og etter hjemkomst.

En større studie viser at folk som kom hjem etter et internasjonalt oppdrag opplevde styrket selvfølelse og selvtillit. Undersøkelsen fant også støtte for at lederevner, toleranse og samarbeidsevner var styrket.

Jeg er full i hodet av spørsmål, inntrykk og nye kunnskaper. Jeg undres over min opplevelse av å føle at jeg kommer hjem til gjentakelser. Jeg savner at det rasjonelle og det irrasjonelle lever åpent side om side. Når jeg sitter på T-banen tenker jeg at det er altfor få afrikanere i

Norge. Jeg kjenner uro og sinne når virkeligheten eller fagdiskusjonene snevrer seg inn, når referanserammen blir for ensidig og når de samme løsningene blir valgt gang etter gang. Jeg kjenner tretthet når kollegaer og bekjente blir opptatt av å markere sine revirer, skryter av sin fortrefelighet og trykker andre ned.

Hvorfor slutter så mange i jobben i løpet av de første årene etter de er kommet hjem? Dette er et av de grunnleggende spørsmål som sitter igjen etter lesing av Anderzéns avhandling. Hun har ingen utdypende forklaring. Jeg undres. Er det kjennetegn ved personene, erfaringene fra uteoppholdet eller forholdene på arbeidsplassene som befremder mobiliteten? Hva koster det personlig, kompetansemessig og økonomisk at personene forlater bedriften? Hvem vet noe om dette? Hvem har ansvar for eventuelt å hindre en slik utvikling?

Ikke verdsatt. En av de mest vanligste og viktigste klager fra utarbeidende når de kommer hjem er at organisasjonene deres ikke verdsetter eller i det minste nyttegjør seg deres internasjonale erfaring. I Anderzéns studie sa 50 prosent at arbeidsplassen overhodet ikke tok hensyn til eller verdsatte erfaringene deres fra arbeidet ute. Dette blir særlig vrient hvis ferdighetene, kunnskapene og erfaringene er relevant for arbeidsplassen og kanskje mangler i organisasjonen. For egen del tenker jeg at det ville gjøre godt hvis noen her hjemme på en eller annen måte viste at de verdsatte innsatsen, at de var interessert i erfaringene mine

Nødvendigheten av å forberede tilbakekomst er åpenbar, både fra helsemessige, faglige og økonomiske perspektiver. At internasjonal erfaring og kompetanse verdsettes, integreres og utnyttes i en nasjonal sammenheng er en utfordring for arbeidsplassene og for oss som har vært ute. Våre verdier, erfaringer og kompetanse utfordres og berikes gjennom et internasjonalt perspektiv. Ønsker vi dette eller beskytter vi oss mot det?

Botswana eller Balestrand? Jeg minnes historien en av mine venninner fortalte en kveld vi damene satt og reflekterte over livet under stjernehimelen. Hun kom til Botswana som ung. Etter å ha bodd der et par år, reiste hun hjem på ferie. Familie og venner var samlet til festlig lag. Min venninne viste bilder og fortalte levende fra sitt nye liv. Etter en kort stund fant samtalen andre veier. Et søskenbarn hadde flyttet til Balestrand et par timers reise unna. Hele selskapet deltok aktivt og nysgjerrig i hennes opplevelser og erfaringer med flyttingen og det nye livet i Balestrand. Min venninne satt undrende tilbake. Jeg lurte på om hun også frøs litt?

(1) Alle referanser er hentet fra denne avhandlingen.

Elsa Døhlie har jobbet i to år som rådgiver i aids/std i Botswana, som ledd i et institusjonssamarbeid mellom Statens Helsetilsyn og landets helsedepartement under den bilaterale helseavtalen. Hun har tidligere blant annet vært helsearbeider i Bosnia.

På vei til en trygg og god jobb i Oslo en kald morgenstund i april. Toppen av lykke?

FOTO: SCANPIX

Svar til to generalsekretærer

AV TERJE TVEDT, FORSKER

Generalsekretærene Halle Jørn Hanssen og Tor Elden, som ofte snakker om den offentlige samtals betydning og om verdien av meningsbrytning som en generell styrke ved det sivile samfunn og ved de frivillige organisasjonene, gikk i Bistandsaktuelt nr. 2/99 i skyttergraven.

Foranledningen var et intervju med meg i forbindelse med en nylig utgitt bok om frivillige bistandsorganisasjoner. Intervjuet tok opp noen av de mest sentrale spørsmålene innenfor NGO-bistanden: Hvordan skape en virkelig velfungerende sivil sektor i et land gjennom hjelp fra utlandet; hvordan forstå bistandsavhengige organisasjoners problem med å bli relevante/gro røtter i eget samfunn; og hvordan bidra til å skape et mest mulig produktivt forhold mellom organisasjonssamfunn og stat i de land som mottar hjelp?

Halle Jørn Hanssen avviser mine funn ved å si at jeg, som forsker, ser på verden i et fugleperspektiv, i motsetning til hans eget, praktikerens (som, underforstått, er det rette). Men fugleperspektivet er ikke for mennesker. Det er for fugler.

Når Halle Jørn Hanssen avviser å gå inn på betydningen av å analysere effekten av at tusenvis av vestlige bistandsorganisasjoner jakter på likesinnede samarbeidspartnere de kan finansiere aktivitetene til, så kan det oppfattes som beklagelig, men problemet stikker dypere. HJH hevder jo at det ikke er noe grunn til å være opptatt av dette, fordi det ikke skjer (bortsett fra i «enkelte utenlandske organisasjoner»).

Problemet er ikke, slik jeg ser det, de organisasjonsmessige kopierne i seg selv eller isolert sett. Det beror på originalen. Saken er selvsagt heller ikke at kirken i Tanzania har «tatt skade av» å samarbeide med Kirkens Nødhjelp, slik HJH, liksom ironiserende, hevder er mitt standpunkt. Men hva er de strukturelle konsekvensene av aktivitetene til flere titalls internasjonale NGOs med mange penger i samarbeid med ofte nyetablerte NGOs i land og områder og fattige distrikter med lite penger, et uutviklet organisasjonsliv og uten den politiske tillit mellom stat og samfunn som er utviklet i mange vestlige land?

Hva er de langsiktige virkningene av at nettopp Norsk Folkehjelp (og ikke OXFAM eller Kirkens Nødhjelp f.eks.) samarbeider så tett med SSRA og SPLA i Sør-Sudan, eller av at nasjonale fagforeninger bygges opp med såpass mye ekstern finansiering, eller for den del, av at protestantiske og katolske NGOer støtter økonomisk og politisk opp om ulike og konkurrerende kirkesamfunn i Latin-Amerika, og av at alt dette skjer innenfor rammen av et dominerende utviklingsparadigme preget av konflikt mellom lokal stat og samfunn? Og selv om vi alle nå er for det sivile samfunn, hva betyr dette nye mantraet - teoretisk og i praksis? Å bygge sivile samfunn er en ting, men å bidra til utviklingen av et sivilisert sivil samfunn er svært krevende - som Tyskland i mellomkrigstiden og Jugoslavia og Rwanda på 1990-tallet har vist. Og kanskje enda mer krevende - hvordan kan en utvikle et velfungerende sivil samfunn utenfra - med norske organisasjoner og norske penger?

”
Å bygge sivile samfunn er en ting, men å bidra til utviklingen av et sivilisert sivil samfunn er svært krevende - som Tyskland i mellomkrigstiden og Jugoslavia og Rwanda på 1990-tallet har vist.

Utviklingsforsker, Terje Tvedt, Universitetet i Bergen.

debatt

Tor Eldens lange, men generelle artikkel om det sivile samfunn, har en passus hvor han avviser mine funn ved å plassere meg i fiendens leir.

TE kan slippe unna enhver konkret analyse, ved å omfortolke problemet i et ideologisk språkbruk. Knepet er i utgangspunktet å tilskrive meg et bestemt politisk-ideologisk syn (som jeg beviselig ikke har), mens han utroper seg selv - hold fast - som en som ikke har skylapper. Min påståtte statsvennlighet knytter han til hva han kaller foreldet tankegods fra 1970-tallet (som om vektlegging av statens rolle i utviklingsprosessen er et 1970-tallsprodukt), mens han kan argumentere for privatskoler som om det er ideologisk nøytralt. Slik skapes et inntrykk av at Det nye utviklingsparadigmet er nyere enn det er, og samtidig mindre radikalt enn det det er (i Eldens fremstilling).

Hvis Elden virkelig mener at det å anerkjenne at alle samfunn også trenger en velfungerende stat og at en velfungerende stat er en forutsetning for et sivilisert sivil samfunn, er 1970-talls tenkning, har Redd Barna et problem med sin leder (også Redd Barna appellere jo til staten når det gjelder lovgivning for å sikre barns rettigheter osv.). Ideen om statens betydning oppsto for flere tusen år siden, og kan man si noe generelt om 1970-tallet i et slikt historisk perspektiv, må det snarere være at stadig flere stilte spørsmål ved statens autoritet.

Elden snakker om det sivile samfunn med den nyomvendtes enøydhed - og overfladiskhet. Før han ble generalsekretær i Redd Barna arbeidet han direkte for den norske stat, og var da tilhenger av stat-til-stat bistand. Da skrev jeg, den statsvennlige i hans enkle normative retorikk, Bilder av «de Andre», en bok som søkte å identifisere innholdet i bistandens dominerende språk, nettopp på 1970- og 1980-tallet, og hvordan statens og det offisielle bistandsNorges tenkning erobret det innerste av våre oppfatninger av verden, utvikling og bistand.

Elden kler ikke rollen som litt enøyd og uskolert samfunnsfilosof. Elden er bedre når det gjelder barns rettigheter. Hvorfor kan han ikke heller øse av Redd Barnas konkrete erfaring med å prøve å bygge det sivile samfunn i Etiopia (siden 1969) eller i Zimbabwe, der Redd Barna nå står overfor svært interessante problemstillinger i forhold til Mugabes regjering? Hvilke planer har Elden for dette arbeidet? Det ville vært interessant, og slike refleksjoner kunne bidra til å gjøre norsk debatt mer interessant, lærerik og fremadrettet.

Bistandsaktuelt nr. 2/99

Jeg har skrevet en bok, Angels of Mercy or Development Diplomats. NGOs & Foreign Aid, som prøver å gå bak tilslørende retorikk om organisasjonenes arbeid. Ikke for å kritisere dem, men for å gjøre en mer opplyst og konkret diskusjon mulig. Den prøver å etablere et fruktbart begrepsapparat som vil gjøre det lettere å forstå hva som foregår. Den prøver å bidra til mer presise kategoriseringer av ulike organisasjonstyper og arbeidsfelt i forskjellige land. Den prøver å vise hvordan denne bistandskanalen, den sivile sektors utvikling i ulike utviklingsland og dennes forhold til egen stat, kan forstås. Den handler følgelig om hvordan hele bistandskanalen virker i forhold til utvikling og demokrati, og hvilket potensiale organisasjonene har i en verden der den «gamle» bistanden er i ferd med å bli foreldet, men hvor behovet for alternative arenaer for krysskulturelle møter og flernasjonalt samarbeid utenfor statssystemet synes å øke. Det finnes ikke mange tilsvarende forsøk på en overordnet analyse av feltet. Heller ikke internasjonalt. Forsøket kan selvsagt kritiseres og forbedres, og bør kritiseres, gjennom diskusjon og mer analyser.

Men generalsekretærene avviser nytten av en slik prosess. De vil - i hvert fall ikke offentlig - vedkjenne seg bistandskanalens dilemmaer. Basert på deres innspill er en konklusjon uunngåelig: De synes uinteressert i å sette seg grundig inn i analyser av konsekvenser av deres bistandsvirksomhet. Det synes åpenbart at formen og det konkrete innholdet i denne bistandskanalen har store langtidsvirkninger, som ikke er forstått og heller ikke diskutert i norsk (eller internasjonalt) bistandsmiljø. Norge og norske organisasjoner deltar aktivt i å forme et nytt internasjonalt fenomen, som ingen enda forstår de strukturelle konsekvensene av. I dette tilfellet gjentar historien seg - verken som tragedie eller farse - men som kjedsomhet. Vi trenger ikke flere eksempler på hva som er et systemtrekk ved norsk bistandsdiskusjon: Talsmenn for Den Gode Hensikt som legger en tåke av godvilje over diskusjon og reell analyse av hva som faktisk skjer i utviklingsprosessen.

Da jeg for noen år siden påviste at tesen om de frivillige organisasjonenes generelle komparative fortrinn i utviklingsarbeidet ikke holdt vann, var det mange som oppfattet dette som kritikk av de frivillige organisasjonene. I dag er det ingen som vil hevde de argumenter som dominerte da. De fleste vil snarere oppfatte det som en fordel for organisasjonene at de ikke lenger blir vurdert i forhold til slike kriterier. Det perspektivet reduserte dem jo til konkurranter innenfor en trang økonomisk-byråkratisk modell, framfor å verdsette organisasjonenes potensielle forskjellighet.

Mange talsmenn for organisasjonene oppfattet det også som kritikk da jeg litt senere skrev en liten bok som viste til at historiske endringer i forholdet mellom land og sivilisasjoner ville gjøre den etablerte prosjektmodellen avleget og umulig (av politiske grunner, om ikke av bistandsfaglige grunner).

I dag kappes organisasjonene om å ha samarbeidspartnere, mens alle avviser norskdrøvne integrerte landbruksprosjekter som gammelmodig bistand. (Hva har Elden lært av sin historie, når han nå framstiller seg selv uten «skylapper»?)

hvem? hvor?
hva i all verden?

1. Hvem er dette?
2. Hva heter myntenheten i Kina?
3. Hvor stor er verdens befolkningsvekst pr. år? Ca. 40, 60 eller 80 millioner?
4. Hvilken afrikansk president var nylig på besøk i Oslo?
5. Hvem er informasjonsdirektør i NORAD?
6. Hvor lenge har tibetanerne måttet leve i eksil?
7. Hvem er valgt til ny president i Norges Røde Kors?
8. Hvem er hovedpartene i krigen i Sudan?
9. President Robert Mugabe er blitt mye omtalt i pressen i det siste. I hvilket land er han president?
10. Er Laos i større eller mindre flateinnhold enn Norge?
11. Fredskorpset feiret nylig et jubileum. Hvor gammelt er fredskorpset?
12. Hva heter byen Saigon i dag?
13. Er det registrert kaldere temperatur enn minus 20 i Afrika?
14. Hvor finner vi verdens høyeste hus?
15. Hvilke farger finner vi i det nicaraguanske flagget?
16. Julius Nyerere er forhenværende president i hvilket afrikansk land?
17. Regner det mye på Hawaii?
18. Renner elven Ganges i Bangladesh?
19. Hva er «blandede kreditter»?
20. Hvilke to land utgjør Den jugoslaviske føderasjonen?

Svar på side 23)

Bistandsaktuelt spørrespalte er laget av Arve Norheim.

Det er spesielt beklagelig at organisasjoner som i alle mulige sammenhenger fremmer verdippluralisme og debatt om kjerneverdier, lukker seg overfor analyser som rokker ved grunnlaget for etablerte perspektiv og arbeidsmåter. Nettopp de som i Norge er omgitt av så mye godvilje og fremstår i stadig flere situasjoner som selve sinnbildet på nasjonens moral, bør søke med lys og lykt etter analyser som søker å gå bak dominerende tankegang, og som påpeker forhold som aktørene selv ikke er klar over eller ikke har tenkt grundig over. Ved å avvise kritiske spørsmål og verdien av den selvkritiske refleksjon, tydeliggjør de konkret, ved sine talehandlinger, at de positive verdiene et sivil samfunn og de organisasjonene som arbeider der kan ha, ikke er nødvendige egenskaper ved disse organisasjonene.

NHO-bistand til afrikansk søster

Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) har siden 1986, i samarbeid med International Organisations of Employers, støttet arbeidsgiverforeningen i Uganda. I 1998 la NHO om sin bistand til søsterorganisasjonen.

 Et nytt trekk ved samarbeidet er at det skal skje en kapasitetsbygging av hele den ugandiske arbeidsgiverforeningen, FUE, i motsetning til tidligere hvor NHO bare har støttet deler av FUEs virksomhet. Målet er å bidra til å utvikle en sterkere arbeidsgiverorganisasjon i Uganda.

Et svært viktig mål er å prøve å forbedre samarbeidet mellom myndigheter, arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjonene. Kapasitetsoppbygging av arbeidsgiverorganisasjonen blir vurdert som positivt også av de andre partene i arbeidslivet, ikke minst arbeidstakerne. Et trepartssamarbeid vil også kunne være med på å gjøre deres stemme tydeligere. Dialog mellom de tre partene er dessuten med på å fremme demokratiske prosesser. NHO bidrar med overføring av sine kunnskaper om trepartssamarbeid mellom partene i arbeidslivet i Norge til Uganda.

Fra NHOs side ønsker man å bidra til at FUE over en treårsperiode skal bli en bærekraftig organisasjon uavhengig av utenlandske donorer og et bedre talerør for næringsliv og arbeidsgivere i Uganda. For å få det til satses det på å øke medlemstallet og øke kontingenten. Det fordrer samtidig at man forbedrer medlemstilbudet. Blant tilbudene til medlemsbedriftene er flere og bedre kurs om arbeidsmiljø, forhandlinger og samarbeid, samt ledertre-

Et bedre samarbeid mellom myndigheter, arbeidsgivere og arbeidstakerorganisasjoner vil også komme arbeidstakerne til gode, mener NHOs bistandsekspertise.

ILLUSTRASJONSFOTO: PER KR. LUNDEN

NORAD informerer

ning. Videre vil man innføre et system med betalte konsulenttjenester til den enkelte bedrift. Prosjektet skal bidra til å utvikle ledere som er opptatt av å skape trygge arbeidsmiljøer og gode relasjoner mellom arbeidsgivere og ansatte på den en-

kelte bedrift. NHOs håp er at et godt lederskap i næringslivet og handlekraftige parter i arbeidslivet som samarbeider, vil bidra til et velfungerende arbeidsliv. Det vil igjen virke positivt på samfunnsøkonomien i sin helhet. Dette er et arbeid som tar tid og hvor resultatene først og fremst viser seg på sikt. Den ugandiske arbeidsgiverforeningen FUE

har ca. 200 medlemsbedrifter. Over en treårsperiode blir prosjektet støttet av NORAD med NOK ca. 2,5 mill.

For 1999 får NHO NORAD-støtte på totalt 5,4 millioner kroner. Organisasjonen har fått godkjent støtte til til sammen 7 prosjekter. Disse fordeles seg på 6 land - Uganda, Sør-Afrika, Zimbabwe, Pakistan, Kina og Barbados.

Sobert fra 16 land i Sør

Lekker keramikk i sobert design fra Ghana, fargerikt leketøy fra Sri Lanka, fantasirik baderomsnips fra Thailand, perlebroderede lampeskjermmer fra India, lekre sølvarbeider fra Vietnam og mye annet er å finne på en utstilling som i disse dager foregår i NORADs galleri i Kongens gate i Oslo.

- 17 firmaer - blant dem alle de store grossistene - har så langt besøkt utstillingen, forteller Marit Rørvik Brown ved kontoret for import i NORAD. Hun regner med at mellom 25-30 firmaer totalt vil være innom utstillingen.

Utstillingen, som holder åpent ut april, viser gave- og interiø-

artikler fra 56 produsenter i 16 land. Mye av det er produsert av kvinner, og er et ledd i NORADs mange tiltak for å støtte næringsutvikling i Sør.

- Mange av produktene er plukket ut av søsterorganisasjon i Nederland og har allerede vært igjennom en kvalitetsmessig siling før vi har gjort vårt utvalg, forteller Rørvik Brown.

Kontoret for import i NORAD planlegger å følge opp tiltaket med organisering av besøksreiser for importører til de mest interessante produsentlandene.

I slutten av mai følger Kontoret for import opp med en utstilling av jutevarer.

Lekker design, tilpasset europeisk smak, preger mange av artiklene på gave- og interiørutstillingen.

FOTO: ANNE NORSETH

DIREKTORATET FOR UTVIKLINGSHJELP, NORAD

RÅDGIVER – HELSE

(VIKARIAT)

I NORADs Fagavdeling er det ledig stilling som rådgiver i helsespørsmål. Rådgiveren skal bidra til å kvalitetssikre NORADs bistand på området. Arbeidet omfatter rådgivning, saksbehandling og utredning innen bistand til helsesektoren hvor organisering av helsetjenestene, samspill mellom offentlig og privat sektor, økonomiske og institusjonelle forhold vil være sentralt. Rådgivning innen bistand til barn kan bli aktuelt. Rådgiveren vil også delta i samarbeidet med norske og internasjonale fagmiljø.

Søkere må ha høyere helsefaglig eller annen relevant utdanning samt gode engelskkunnskaper. Relevant erfaring fra fagområdet samt innsikt og/eller erfaring fra internasjonalt helsearbeid og bistandsarbeid vil bli tillagt vekt. Det kreves gode evner i samarbeid, kommunikasjon og analyse.

Stillingen er et vikariat for to år, og innebærer en del reisevirksomhet. Tiltredelse snarest.

Lønnstrinn 40-54 avhengig av kvalifikasjoner.
Nærmere opplysninger ved underdirektør Inger K. Stoll,
tlf. 22 31 45 26, rådgiver Marit Berggrav, tlf. 22 31 45 29
eller rådgiver Rune Lea, tlf. 22 31 45 02.

Søknad merket «FAG 99/14» sendes NORAD, Fagavdelingen, Postboks 8034 Dep., 0030 Oslo, innen 29 april 1999.

For få aviser?

Får du mange nok eksemplarer av Bistandsaktuelt til din organisasjon? Har du medarbeidere i innland eller utland som ikke mottar avisen? Trenger du et antall eksemplarer til utdeling på et møte, en konferanse eller et seminar? **Meld inn dine ønsker til Bistandsaktuelt** – pr. brev, e-post, faks eller telefon.

Neste **bistandsaktuelt** kommer ca. 21. mai

Prøv en stillingsannonse i Bistandsaktuelt!

Beredskapsgruppe for barn i krig

Redd Barna går ut med oppfordring til erfarent barnefaglig personell om å melde seg til organisasjonens beredskapsgruppe for barn i krig. Gruppen skal hjelpe til i krig og katastrofesituasjoner for å gi barn beskyttelse og muligheter til en mer «normal» tilværelse i konflikter over hele verden.

– Erfaringer viser at barn har et stort behov for å få «normalisert» hverdagen så langt det er mulig i en konfliktsituasjon. Utover den klassiske nødhjelpen som mat, klær, tepper og et tak over hodet har barn et spesielt behov for å få i gang aktiviteter som er kjente og tilnærmet «normale». Lekegrupper og en form for skolegang er viktige tiltak, som også kan hjelpe dem å bearbeide traumatiske opplevelser, sier Eva-Torill Jacobsen, leder for bered-

skapsgruppen. Redd Barna søker i denne omgang barnefaglig personell som har tidligere utenlandserfaring.

Organisasjonen har hittil sendt tre medarbeidere for å hjelpe Kosovo-flyktingene på Balkan. For tiden er to personer i Skopje i Makedonia, mens en er i Albanias hovedstad Tirana. I tillegg er medarbeidere på plass i Liberia, Angola og Arkanjelsk i Nordvest Russland.

– I 1998 hadde beredskapsgruppa hele 13 oppdrag. I år har vi allerede sendt ut åtte personer på oppdrag, og vi ser behov for å øke antallet i gruppa, blant annet på bakgrunn av konflikten på Balkan.

Beredskapsgruppa vil også bli brukt på kortvarige oppdrag i Norge for flyktingbarn fra Kosovo-konflikten, sier Jacobsen.

notiser

Flyktingerådet på Internett

Flyktingerådet har siden 1. mars hatt en egen nyhetsbulletin, «På Flukt WEB», på Internett. Nettsidene, som Flyktingerådet lover brukeren å oppdatere minst to ganger i uken, inneholder ferske nyheter fra inn- og utland om flyktingpolitikk og gir tips om relevant litteratur og statistikk. Rapporter fra prosjektmråder og linker til nyttige nettsteder gir brukeren nye muligheter til å holde seg oppdatert og informert om Flyktingerådets virksomhet. Nyhetsbulletinen er å finne på www.nrc.no/pfweb

Bondekvinner vil samarbeide

Norges Bondekvinnelag har, gjennom erfaringsutvekslinger og gjensidige utvekslingsbesøk, besluttet å støtte et prosjekt i regi av landbrukssamvirkets fellesorgan i Senegal, skriver bladet Norcoop. I sin strategiplan for 1996-2001 har landbrukssamvirkets fellesorgan i Senegal nedfelt betydningen av kvinnes deltakelse i organisasjonen.

nytt om navn

Har du skiftet jobb i det siste? Eller er det noe annet nytt? Send oss en melding, maks. 4-5 setninger og gjerne et bilde. Ved plassmangel prioriteres de mest utadrettede stillingene.

Tidligere informasjonsleder i Misjonsalliansen **Bethi Dirdal Jåtun** har skiftet jobb og er fra 1. mars ansatt i **NORADs Avdeling for Kultur og Samfunnskontakt**. Hun har ett års permisjon fra Misjonsalliansen, der hun blant annet har vært redaktør for Misjonsvennen og Fadderkontakt. **Hilde Kristine Deschington** (27) går inn i ettårig vikariat som Informasjonsleder i **Misjonsalliansen**.

John Sverre Svendsen, tidligere sjef for UNDPs innkjøpskontor, Inter-Agency Procurement Services Office IAPSO, går nå av med pensjon. Svendsen startet IAPSO i 1978 og var med på å flytte IAPSO fra Geneve til de nordiske landene. Svendsen har vært Norges høyeste embetsmann i UNDP.

Kaare Sandegren, tidligere internasjonal sekretær i Landsorganisasjonen, fylte 70 år den 18. mars i år. Sandegren har blant annet arbeidet ved Norges ambassade i Bangkok, vært nestleder ved Norsk Utenrikspolitisk Institutt, redaktør av tidsskriftet Internasjonal Politikk og byråsjef i UD for Europa-saker. Han har også bakgrunn fra Den Norske Nobelkomite, Norsk Folkehjelp, LO og EFTA. Sandegren skrev i 1977 boken «Fagbevegelsens internasjonale engasjement».

Hilde Rød-Larsen ble ansatt som fagkonsulent i **PLAN Norge** fra og med februar 1999. Hun har vært ansatt i PLAN Norge siden november 1997. Rød-Larsen har en Master of Science i Development Studies fra London School of Economics.

Siv Cathrine Moe slutter som ambassadesekretær ved Norges ambassade i Zambia. Hun tiltrer i ny jobb 6. april ved **FN-delegasjonen** i New York.

Bjørn Rongevær (42) er ansatt som programsjef i **PLAN Norge**. Han er cand.polit fra Universitetet i Bergen og har bred bistandserfaring fra UNDP, Flyktingerådet og Norges Røde Kors. Rongevær har arbeidet i en rekke afrikanske land. Hans oppgave blir å bygge opp PLAN Norge sin programavdeling.

Paul Grosen (55) er blitt ny direktør for **UNDPs nordiske kontor**. Han får dermed også koordineringsansvaret for UNDP Nordic Liaison Office og UNDPs innkjøpskontor, Inter-Agency Procurement Services Office (IAPSO). Grosens viktigste oppgave blir å fungere som bindeledd mellom UNDP og de nordiske land. Han har tidligere arbeidet som direktør for FNs Kapitalutviklingsfond (UNCDF).

Juan Somavia, chilensk diplomat og politisk aktivist, er blitt innvalgt som generaldirektør for **FNs arbeidsorganisasjon** (ILO). Som den niende generaldirektøren i organisasjonens historie blir han den første ILO-lederen som kommer fra det såkalte «Sør».

Waranoot Tungitti er ansatt hos **Utviklingsfondet** som ny koordinator på Bucap-prosjektet. Waranoot har tidligere jobbet i blant annet IRDC og Noragric. Hun har studert geografi i Canada, hovedsakelig om markedsbasert jordbruk og jordvern i høylandsområder.

Øystein Østerhus (51) er fra 15. mars i år ansatt som daglig leder i **Frikirkenes Globale Informasjon**. Han kommer fra stilling i Frie Evangeliske Forsamlinger, der han blant annet har vært redaktør for bladet «Det gode budskap».

Svar hvem? hvor? hva i all verden?

1. FNs høykommissær for flyktinger, Sadako Ogata
2. Renminbi
3. Ca. 80 millioner
4. Nelson Mandela fra Sør-Afrika
5. Raymond Johansen
6. 40 år
7. Thorvald Stoltenberg
8. Det muslimske regimet i nord (Sudans regjering) og SPLA-geriljaen i sør.
9. I Zimbabwe
10. Litt mindre (236.800 km²)
11. 35 år
12. Ho Chi Minh City
13. Ja, 24 grader i Marokko
14. I Malaysia, Petronas Twin Towers
15. Blått og hvitt
16. Tanzania
17. Ja, øya Kauai har verdens høyeste gjennomsnittlige årsnedbør, ca. 11680 mm.
18. Ja
19. Internasjonal form for bunden bistand (næringslivsordning)
20. Serbia og Montenegro

Karakterboka – fra null til 20:

- Alt riktig:** Les spørsmålene før svarene – ikke omvendt!
- 15-19:** Verden trenger deg.
- 10-14:** Du kan se framtiden lyst i møte.
- 5-9:** Ikke så verst.
- 1-4:** Din interesse for globale spørsmål er kanskje av ny dato?
- 0:** Utenriksdepartementets aspirantkurs er kanskje ikke det du burde søke på i år?

FOTO: INGER A. HELDAL

FOTO: PER KR. LUNDEN

FOTO: INGER A. HELDAL

Litt mer enn krig og katastrofer...

Er du opptatt av 3. verdensspørsmål? Er du interessert i å lese reportasjer om den økonomiske og politiske utvikling, om de mange små skritt for å unngå sultkatastrofer og krig, om vanlige mennesker som gjenvinner troen på fremtiden? Vil du gjerne følge med i de bistandspolitiske og bistandsfaglige debattene? Nå har du muligheten...

... **JA**, jeg vil ha et gratis-abonnement på Bistandsaktuelt.
(Dersom du allerede har fått tilsendt Bistandsaktuelt, adressert til deg, trenger du ikke å krysse av. Da er du allerede i vårt adresseregister.)

... **NEI**, takk. Jeg har fått tilsendt avisen, men ønsker å bli strøket fra adresseregisteret.

Navn:.....

Navn:.....

Adresse: .....

Adresse: .....

Postnr./sted:.....

Postnr./sted:.....

.....

Abon.nr.:.....

SENDES TIL: **bistandsaktuelt**, c/o Norsk Fredskorpssamband Drift A/S, boks 6747 St. Olavs plass, 0130 Oslo.

Bondebefolkningen strømmer hver uke til radioapparatene for å følge med i familiedramaet. Nest etter nyhetene er radio-såpa «Tembea na Majire» Kenyas mest populære program.

FOTO: OLE BERNT FRØSHAUG

Suksess for «radiosåpe» i Kenya

I et drøyt tiår jobbet britten David Campbell med folkeopplysning om landbruk i den kenyanske statsradioen – med minimale resultater. I dag selger han det samme budskapet til det samme folket, men i en helt annen innpakning: Campbells såpeopera når 9 millioner radiolyttere over hele Kenya.

• GUNNAR ZACHRISEN

KENYA Da en av de mannlige rollefigurene i serien nylig døde som følge av aids, strømmet det inn med pengebidrag til enken, firebarnsmoren «Maria». Pengene kom i form av sedler i brev fra landsbybefolkning over hele Kenya.

– Så sterk er identifikasjonen med de mest populære hovedpersonene, forteller Campbell til Bistandsaktuelt.

Undersøkte lyttervaner. Det var i 1991 han begynte arbeidet med å realisere en gammel drøm. Han hadde for lengst innsett det håpløse i å lage folkeopplysning om landbruk som ingen bønder gadd å høre på. I samarbeid med den statlige bistandsorganisasjonen Overseas Development Administration (ODA) startet han med en omfattende undersøkelse, blant annet om eierskap til radio, om interesser og lyttervaner, i Meru-distriktet i Kenya.

80 prosent hører radio. Undersøkelsen viste at 70 prosent av husholdningene hadde radio og at mer enn 80 prosent av befolkningen i området måtte regnes som radiolyttere. Både menn og kvinner var ivrige radiolyttere, men det var i hovedsak menn som eide radioapparatene.

Landsbruksinformatøren Campbell og kvinneforskeren Kate Lloyd Morgan fra ODA ble enige om å satse på et hverdagsdrama fra landsbyKenya – med kvinner som hovedmålgruppe – der man «smuglet inn» temaer om landbruksmetoder og sosiale relasjoner.

En typisk landsby. Meru ble rammen rundt et pilotprosjekt, der lokale skuespillere og manusforfattere ble hyret inn til å lage en såpeopera med tema fra hverdagslivet til to familier i en landsby.

I forveien var erfarne «såpekøker» fra BBC flydd inn fra London som rådgivere. Ingrediensene som ble puttet i kjelen var: en typisk (men ikke-eksisterende) landsby, markante rollefigurer og spennende avslutninger.

Resultatet ble en kjempesuksess, der annenhver bondefamilie i Meru-området satt klistret til radioen klokken 8 hver onsdagskveld for å følge utviklingen i dramaserien. Og siden ble ideen videreført til det nasjonale nivå – med sendinger på swahili i «prime time» klokken åtte om kvelden en gang i uka til hele Kenya.

Lokale krefter. – Tre lokale forfattere bytter på å skrive manus, mens lokale skuespillere stiller opp i de sentrale rollene. Alle har skuespilleryrket som biinntekt til andre jobber, og innspillingene må derfor foregå i helgene, forteller Campbell.

Temaer som nye jordbruksteknikker, husholdningsøkonomi, helse, sosiale problemer og kvinners rettigheter har vært sentrale i mange av episodene av «Tembea na Majire», som er seriens navn på swahili.

Kvinnens stemmerett. – Vi har i hovedsak ligget unna politiske temaer, ellers kunne vi risikert å bli tatt av luften. Vi har ikke strukket det lenger enn til å ta opp som tema at kvinner faktisk har rett til å stemme annerledes enn sine menn, og at du faktisk har rett til å anmelde en politimann når han slår deg uten grunn, sier Campbell.

For å holde seg orientert om saker som opptar lytterne reiser korrespondenter, særlig kvinner, rundt i landsbyene og på markeds plasser for å plukke opp ideer. Hensikten er å gjøre radio til noe mer enn et enveis kommunikasjonsmedium.

Gjør som radioen sier. Resultatene av «såpe-prosjektet» så langt er oppsiktsvekkende, skal man tro de tall Campbell legger på bordet: I en lytterundersøkelse svarer 48 prosent at de har forstått og hatt nytte av den jordbruksinformasjon som er formidlet via programmet. Hele 18 pro-

Britten David Campbell er sulten på å realisere sin radiosuksess i nye afrikanske land.

FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

”
18 prosent av lytterne har endret sin måte å drive jorda på som følge av programmet.

David Campbell.

sent svarer at de faktisk har endret sin måte å drive jorda på som følge av programmet. Eksempler på konkrete endringer som er registrert er at folk har begynt med kompostering eller har startet med produksjon av en ny type søtpoteter.

– Med over 9 millioner lyttere over hele Kenya blir det faktisk ganske mange mennesker, sier Campbell.

Selger reklame. Kostnadene ved oppstarten av programmet har for den første 3-årsperioden ligget på til sammen rundt 2,5 millioner kroner, mens de ukentlige driftsutgiftene ligger på cirka 5500 kroner til produksjon og i underkant av 8000 kroner i sendeavgift til radioselskapet Kenya Broadcasting Corporation. Finansieringen skjer både ved donorstøtte og ved hjelp av snutter med kommersiell reklame underveis i den ukentlige såpa.

Ifølge Campbell har denne formen for folkeopplysning, i dramatisert form, et potensial over hele Afrika, og særlig der hvor det finnes store befolkningskonsentrasjoner som snakker et felles språk.

Campbell legger ikke skjul på motivet med sitt besøk i Oslo. Han er ute etter finansiering av et tilsvarende radio-prosjekt i Tanzania.

– Jeg vil svært gjerne gjøre dette om igjen, i Tanzania. Forholdene burde ligge ekstremt godt til rette i en befolkning der omtrent alle kan tale ett språk – swahili, sier Campbell.